

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

Sectio III. De Titulis Christi per ordinem ad quascunque Creaturas.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79582)

per ordinem ad quascunque
Creaturas.

Christus α & ω, principium
& finis.

I S S E Christum & e principio & finem Ioannes cap. 1. Apocal. dubitare non finit. Sic enim loquitur in Christi persona. *Ego sum & e, principio & finis dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat & qui venturus est, omnipotens.* Video ingenendam alie suspitionem, quod hic locus cadat in Verbum, non in Christum. Nam Verbi est, dicit *Dominum Deum*, & dicit *qui est, & qui erat.* Illud enim *qui est*, vt plene mostro in Naturali Theolo. dist. 6. ad num. 46. & præter cæteros pulchre tradit S. Hilarius libro 1. Trinit. significantissime Deum exprimit: vt propterea admiratum plane se dicit S. Hilarius, [tam absolutum de Deo significationem, quæ naturæ diuinæ incomprehensibilem cognitionem, aptissimo ad intelligentiam humanam sermone loqueretur.] Aptissime quoque ea vox, Dei æternitatem indefectibilitatemque designat, vt idem S. Hilarius egregie prosequitur lib. 11. de Trin. Sed, non minus luculenter expressa censei debet æternitas Dei per Verbum *erat*, quod etiam adhibetur in textu citato. Verbum quippe *erat*, excludit omnes metas, & omnem antecessum. Quare aptissime æternitatem plane ipsi meratam designat, vt D. Augustinus sæpe expendit

Christus, etiam ut Deus homo. & u.

301 Ob hanc igitur causam, non nemo locum propositum de Christo Deo & homine accipiendum negat, non tam aperte characteristicas diuinitatis præferat, essentiam infinitam & æternitatem. Ita læ S. Fulgentius lib. 2. ad Trasim. cap. 5. ad Christi æternitatem immeritam & indefectibilem, Verbi diuini propriam, referens hunc titulum, vt & Aretas Apocal. 1. Ad Christum item qua Verbum, hunc titulum referens Clem. Alexand. c. 6. Strom. cum ait, [ipse Dominus dictus est a & principium & hinc per quem omnia facta sunt & sine ipso factum est nihil.] Quominus tamen subscribam, facit quod Deus qui Deus, non est venturus, enim solius Christi Dei simul & hominis proprium est. Et tamen is ple & dicitur, qui est venturus : hoc est Christus Et manifeste cap. 2. eiusdem libri, vbi titulus quem expendimus repetitur, Christo fit eius attributio. Sic enim ibi habetur, Ecce venis cito, Ego sum a & primus & nouissimus, principium & finis. Et continuato orationis fili, mox addit, Ego Iesus. Et ego sum gemi & radix David, quæ constat in Christum Deum simul & hominem cadere. Itaque illa quoque quæ habentur cap. 1. vbi hæc aliis addita habentur, æquæ Christo tribuo; quædam ratione diuinæ naturæ, quædam ratione humanæ.

302 Fuit hic sensus priscorum Christianorum, qui alludentes ad hæc loca Apocalypseos, inscribere sepulchris suis aut aliis locis solebant, α & ω. Quod de Hispanis testatur Ambrosius Morales lib. 11. cap. 41. & refert ad fidei professionem, quam Catholici pado

pacto de Christo ederent contra Arrianos. Sed non placet. Nam Rufinus ad carmen 26. S. Paulini, varias notavit huiusmodi inscriptiones, tempus Arrianorum antecedentes. Ipsorumque Arrianorum referuntur inscriptiones eiusmodi, ut constantij à Gregorio 7. de cruce l. 1. c. 9. Longeque ante Arrianos, Basilidiani heretici, leguntur vsi hac veluti tessera ad Christianitatem profitemdam. Scribitque Rufinus loco allegato, extare apud Ducem Arsehotanum, numinum Basilidianorum, adscripto α & ω. Ionice scripto: pro α. De Marco item, quem Basilidianorum per Gallias Apostolum, imo Catholicæ fidei apostatam fuisse docet S. Hieronimus in epiphio Luerni Bætic, scribit latè S. Irenæus l. 1. contra her. c. 12. & 13. & Irenæum exscribens Epiphanius her. 34. cum hoc Christi nomenclaturæ, multas fabulas inuenerit. Breuiter Tertull. l. de præscript. c. 30. [Marcus quidam & Colarbasus, nouum hæresim ex Græcorum Alphabeto componentes. Negant enim veritatem sine istis posse literis inueniri; immò contendunt solam plenitudinem & perfectionem veritatis, in istis literis esse dispositam. Propter hæc enim causam, Christum dixisse: Ego sum α & ω. Multa ibi ad huius fabulæ illustrationem congescit Pamelius. Itaque etiam exortores à vera fide, pro symbolo Christianismi vsurpabant α & ω, probe consij & in scripturis & ex vsu Ecclesiæ ac fidelium, iam olim duo hæc Græca elementa Christum designasse,

Num Christus α, quia quasi leprosus.

303. Quotum verò Christus Dominus per hæc duo elementa notatus sit, & quæ huius nomenclaturæ subit notio, variè opinio sunt sententiæ. Erit cui videatur, Christum α & ω dictum eodem sensu, quo Hellenus Byzantinus in Chrestomathia apud Photium Cod. 279, ait, Mosem α & ω vocatum, eo quod corpus haberet α & ω, id est virgine ac lepra maculatum, cuius rei lesum producebat Philonem. Sed mendaciter ut Photius ait, sed quid si Hellenus ille respexit ad lepram, qua manus Moyse ducta ē sinu, leprosa apparuit? Hoc autem fuisse egregium symbolum Christi Domini ē sinu patris ad nos delapsi & in nostra lepra ac paupertate conspicui, egregie sic docet S. Cyrillus de Incarnat. vnig. c. 15. [Manum & dexteram, Dei & Patris verbum, & filium eius, diuina Scriptura nominat. Induxit enim ipsum dicentem, ego manu mea firmavi celum. Necnon David diuinus cantat, Verbo Domini caeli firmati sunt. Certe igitur in sinu quidem Moyse adhuc manum eius occultari, & nondum factam leprosam. Prolatam verò, & ita leprosam factam: deinde mox illaram, & rursus prolaram, & de cætero non leprosam. Restituta est enim (inquit) in colorem carnis eius. Ergo quamdiu quidem erat in sinu Patris Deus Verbum, diuinitatis naturæ fulgebatur. Verum quoniam aliquo modo extraheretur per Incarnationem siue humanationem, factus est in similitudine carnis peccati

& inter iniquos reputatus est. Ait enim diuinus Paulus: *Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, ut nos fieremus iustitia Dei in ipso.* Hoc existimo lepra significari. Immundus enim secundum legem leprosus. Sed quoniam iterum fuerit in patris sinu; (assumptus est enim post resurrectionem à mortuis;) prolata iterum manus videretur munda. Adueniet enim, adueniet per tempora Dominus noster Iesus Christus in sinceritate diuinitatis & gloria, quamuis similitudinem nostram non proiecerit.]

304. Pulchrè item Petrus Damiani serm. de S. Columba, qui est numero 66. [Nec indignum (inquit) super Domino, saluatore nostro, infirmitatem vel stultitiam dici, cum etiam per leprosum, cum etiam per serpentem, non dedignatus sit mystice figuram. Vnde est quod Scriptura testante, dixit Deus Moyse; *Mitte manum in sinum tuum; qui cum misisset in sinum, protulit leprosum instar niuis.* Retrahe, (ait) manum in sinum tuum. Retraxit & protulit iterum, & erat similis carni reliquæ. Quid hoc loco, per manum Moyse designatur, nisi filius Dei? vnde dicitur in psalmo: *Fiat manus tua, ut saluet me.* Ac si diceret, fiat ille, per quem facta sunt omnia; ut dum ille creatur, creatura à roatus sui contagio liberetur. Hæc manus in sinu Patris est, sicut Ioannes Baptista dicit, *filius qui est in sinu Patris ipse enarrauit.* Sed manus hæc cum de sinu prolata est; hoc est, cum per mysterium Incarnationis apparuit, peccatorem eum, & tanquam sceleris lepra perfusum, is vnde processerat populus æstimauit. Vnde dicit Esaias; *Et nos putauimus eum quasi leprosum, & percussim à Deo, & humiliatum.* Sed manus hæc cum in sinum rediit, lepram prorsus iammit; quia Redemptor noster postquam ad Patrem, calcato mortis imperio rediit, iam in fine sæculi, non peccator homo, sed verè Deus, & homo Iudæis omnibus apparebit.]

Sic igitur posset aliquis, de titulo Christi proposito, subtiliter commentari, idque plerisque nouitates aucupantibus, posset aridere. Quod tamen id à genuino sensu scripturarum planè abhorreat, alioqui erit qui similiter fabuletur Christum dici α & ω, eo quod Phœnices bonum lingua sua α & ω, nominant. Quam causam esse censet Ammonius apud Plutarchum l. 9. sympos. q. 3. cur. α & ω primum locum inter elementa literarum occuparit, quia id boui nomen, cur primas inter viles animantes, defert consensus populorum. At Christum factum causa nostri bouem, aut vitulum de armento, sæpè meditatur S. Gregorius, exponens quatuor animalia Ezechielii obiecta, sunt hæc piè excogitata, sed à scopo Scripturæ Christum α & ω denominantis, prorsus aliena, atque adeo dimittendi; præsertim cum oleo postremo elemento taceatur. Nec aliter statuo, de multis quæ circa has literas Christo tributas, accuat Richardus à S. Laurentio lib. 12. de Deip.

Num α & ω , idem quod primus & nouissimus seu qui singulariter est?

An α & ω , prima & ultima natura rationalis?

305 Dimittendus item est Origenes tom. 5. in Ioan. ad illud in principio erat Verbum, ubi in longa explicatione nominum Christi, cum venit ad eum Christi titulum, primus est nouissimus, quamquam affirmat eum differre ab illo, α & ω ; tamen fatetur explicationem vnius conducere ad explicationem alterius, & multa omnino dicit de Christo primo & nouissimo, vel insigniter fabulosa, vel nimium mystica, quae apud eum legi poterunt: nam ad veram intelligentiam huius Christi tituli, commodare non possunt. Quod autem aliud esse α & ω , aliud primum & nouissimum, affirmat, dissidentem habet S. Isidorum l. 7. orig. c. 2. contendentem, in scripturis pro synonymis vocibus accipi tres illas coniugationes, α & ω , primum & nouissimum, principium & finis. Nec refert quod simul iungantur. Nam nihil in scriptura frequentius, quam ut eadem sententia sub diuersis vocibus congeminetur, esseque id genus ornamentum proprium sanctorum Prophetarum aduertit Beza in Psal. 1. v. 1. & citra observationem, facile est id deprehendere, ex vulgatis illis versiculis, *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina*. Nec non ex illis, *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*. Sexcenta huiusmodi passim occurrunt. Similiter ergo, idem sonant variae illae vocum syzygiae, α & ω primum & nouissimum, principium & finis.

Hinc videtur aperiiri via, ad sensum illius Christi tituli α & ω . Nam Isaia 41. 44. & 48. & alibi, Deus ut se vnicum & solum verum Deum contestetur, extra quem non est alius, vocat se primum & nouissimum. Si igitur α & ω , idem est quod primus & nouissimus, videmus nos ab re pronuntiari, idcirco Christum dici α & ω , quia singulariter est: Nullus enim praeter eum est naturalis filius. Ipse est verè Vnigenitus, & tanquam verus Apollo, ab omnibus aliis secernitur. Non adaequatur ei aurum vel vitrum: & siue structuram, siue dotes superadditas, siue merita spectes, supergreditur omnem comparationem: ita ut quemadmodum de Deo propter supereminentem perfectionem rectè dicitur, *solum est eo quod creata omnia per comparationem ad creatorem perinde se habeant ad esse, ac si non essent*: ita in genere bonorum supernaturalium, pura omnes creaturae, quamuis verè iustae & sanctae, tamen perinde se habeant ac si non essent. Est enim (quod alia occasione superius vidimus), est inquam Christus, in ordine gratiae sol quidam, ignes minores praestinguens: non quod ignes non sint, destituanturque vera luce, sed quod praesente sole, tenuior eorum splendor, non internoscatur. Non est ea interpretatio tituli Christi propositi, planè aspernanda.

306 Video tamen alias passim vias iniri à Patribus & DD. S. Paulinus natale XI. sancti Felicis, cuius fragmenta representauit Dungalus l. de imag. ita hunc Christi titulum accepit, ut significetur per eum duae Christi naturae, prima & vltima inter ratione praeditas. Sic enim canit.

Alpha idem metrum Christus & ω , quae summo supremis

Finibus excelsi pariter complexu & imi

Vicior & inferna & pariter caelsa capit.

Non aliud fortassis voluit Orig. tomo il. Io V. in Ioann. tametsi verbis vltus est. Nimirum latebrosus, ut sonant errore non vacantibus. Aperte verò S. Augustinus in hac videtur esse sententia serm. 6. de temp. pro eodem enim habet, Christum esse α & ω , ac esse Deum & hominem. Sicut enim Alpha litteram nulla alia praecedat, ita ante Verbum Dei nihil est, etiamsi idem quatenus homo sit nouissimus & ω , ac minor parte. Et locus ille, & bona pars sermonis, verbatim continentur eo libro qui Fausti Episcopi nomine de ratione fidei, praenotatur. Adducit in eadem sententiam Epiphanius Sixtus Senensis l. 2. bibl. v. α & ω . Ait enim Epiphanius in Anchorato, existimare, titulum hunc Christi ad geminam eius naturam pertinere; idque ipsorum elementorum Graecorum figuris insinuari. A quod infernè patet & supernè clausum est, naturam humanam & verò quod supernè aperitur, & infernè clauditur diuinum Verbum designat. Ego apud Epiphanius in Anchorato, id non repetio. Et aliter quoque eas litteras ad geminam Christi naturam enunciamdam aptat Perer. in c. 1. Apocal. Habet hic quoque sensus tituli propositi, suam verisimilitudinem.

Num α & ω , fundamentum & vertex structurae Ecclesiae.

307 Non improbabiler alij, petinde esse censent, dicere Christum α & ω primum ac nouissimum, principium & finem; ac dicere, Christum esse iniciatorem & consummatorem felicitatis Ecclesiae, & sanctificationis ac glorificationis nostrae. Frequens enim in Scripturis est, ut abstracta pro concretis usurpentur. Quae ratione Paulus, Christum saepe nominat iustitiam & sapientiam nostram: quia scilicet nobis est auctor iustitiae & sapientiae. Similiter ergo Christus, quia est autor & consummator fidei ac totius Ecclesiasticae structurae, omniumque bonorum ad eam consequentiam; merito dicitur principium & finis, α & ω ; id est eius initiator & autor ac consummator. Reliquae concinunt is sensus, cum locis quibus hic Christi titulus, alii quos & synonymos diximus, usurpati leguntur. Nimirum iis locis adhibiti sunt, quibus addendus erat angelus fidelibus, ne difficultatum mole oppressi, despon

desponderent animos. Sic cap. 1. Apocal. *noli timere, ego sum primus & novissimus*. Et cap. 2. *Hac dicit primus & novissimus, nihil horum timetis*. Ad excutiendum ergo timorem, maxime iuvare poterat commemoratio huius attributi Christi Domini, & quod qui cepit ipse perficiet.

Non multum ab hoc sensu abest, quod ait Arias Montanus in cap. 4. Zach. nempe Christum dici *α & ω*, quia est in Ecclesia decus & perfectio ac consummatio rerum omnium. Eoque revolvitur quod habet S. Ambrosius lib. 1. Hexaem. cap. 4. agens de multiplici acceptione principij. [Est etiam (inquit) initium mysticum, ut illud est: *Ego sum primus & novissimus, principium & finis*. Et illud in Evangelio præcipue, quod interrogatus Dominus, quis esset, respondit; *Principium quod & liquor vobis*. Qui verè & secundum divinitatem est principium omnium, quia nemo ante ipsum; & finis quia nemo ultra ipsum; & secundum Salomonem, initium est viarum Domini in opera eius, ut per ipsum disceret hominum genus, vias Domini sequi, & operari opera Dei. In hoc ergo principio, id est in Christo, fecit Deus cælum & terram, quia per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil; quod factum est in ipso vita erat, quia in ipso constant omnia.]

Idcirco α & ω Christus, quia prævenit & perficit studia nostra.

308. Alia ratione, esse principium & finem, atque adeo esse *α & ω*, Christo tributum, exponit S. Bernardus ex quo hac deflo-
tauit qui eius flores iam olim collegit lib. 5. cap. 20. ex quibusdam (ut ait) dictis eius. [Initium meum solius gratiæ est, ut nihil quidem mihi in prædestinatione attribuum, sine in vocatione. Non sic sanè ab opere iustificationis alienus sum. Operatur & illud gratia, sed planè mecum. Porro consummatio quidem, & ipsa solius est gratiæ; nec est mihi in hac parte, vel cum ea sine in ea gloriari, quasi coadiutor sim aut cooperator. Itaque misericordia Domini ab æterno est, & usque in æternum super electos: in medio quidem aliquatenus ostendens liberum arbitrium meriti gratia; principium verò & finem, soli vendicans sibi, ut sit nobis *α & ω* Dominus Deus noster.] Eandem doctrinam tradit ad finem tractatus de gratia & libero arbitrio, iuxta quam Christus dicitur *α*, quia nos prævenit per gratiam suam, & *ω* quia dat perficere. Nos excitati & adiuti, tantillum quid quasi intermedium confecimus: nempe consensum liberum, quod ut conferremus constitutum est, ne inanes meriti essemus. Magnæ profecto consolationis est, considerare quomodo Christus sit hoc modo in nostris supernaturalibus actibus principium & finis: quomodo inquam gratia Christi, interueniente illo exili quod de nostro post præventionem adiuti conferimus, ad remunerationem aptos nos faciat. Quantum certè ex nostro est, perinde videmur nos habere ac Valgius ille naufragus, exinde dictus *Victor* apud S. Paulinum epistola 36. qui vocatus à

Domino, porrigere tantum specie agendi, manum ad quamlibet operam iubebatur. In illa enim trium & viginti dierum intra navem rectoribus & operis omnibus destitutam à Sardinia ad Lucaniam agitatione; Dominus ita pro senis salute navem moderabatur, ut tamen eum aliquid de suo exhibere velleret; sed tam tenue, ut quod præstabat, imago potius & species actionis, quam actio esset. Mira fides (inquit S. Paulinus,) & ineffabilis pietas Domini Salvatoris, qui senem, si fortè somno piger, lentius ad gerenda confurgeret, & molli manu antè præpalpans, nè trepidus expergeret, vellicata blandè auricula suscitavit, cum leniter adnans senex, à primo statim conatu suo, manibus Angelicis res effectas videret. Vix rudentem quali ducturus attingerat, cum velum videret iam exsinuatum in cantos suos: Supparum stabat, vela navis faciebat. Aqua timis navis accepta mergere tentauerat: & post vnum vel alterum brevis sentinaculi haustum, humore destitcto, siccatæque naui quod ageret non habebat; stupens laborem sibi sine labore præcipi, & actum suum occulta manu præveniri, si benè occulta dicitur, quæ tam perspicuum præstabat auxilium. [Quod per se & Angelos, in corporali illo opere, ad temporalem vilis illius capitis salutem præstabat Christus, hoc circa salutem nostram ille facit: estque proinde *α & ω*.

An Christus α & ω, quia per eum reuenitur ad initium.

309. Iniuit alium interpretationis callem S. Hieronymus lib. 1. in Ioviniam, existimans sensum esse, omnia per Christum reuenire, & reduci ad statum primum quo ab initio fuerant. Nam in prima mundi origine, neque vigeat circumcisio, neque polygamia, neque repudium, nec ullum aliud ex iis quæ Christus abrogavit, ut omnia reuocaret ad primum statum: ita ut quemadmodum decurso alphabeto cum venitur ad *ω*, recurrendum est in *α*; ut suppetant literæ quæ decurri denud possint sic cum ad Christum deuentum est, factus sit regressus ad primum initium. Ipse Hieronymus sic hoc exponit. [Docet Apostolus scribens ad Ephesios, Deum proposuisse in adimplerione temporum, recapitulare omnia, & ad principium retrahere in Christum Iesum quæ sunt super cælos, & super terram. Vnde & ipse Saluator in Apocalypsi Ioannis, *Ego sum*, (inquit,) *α & ω, initium & finis*. Ab exordio conditionis humanæ, nec carnibus vescibamur; nec dabamus repudium; nec præputia nobis eripiebantur in signum. Hoc cursu usque ad diluvium peruenimus. Post diluvium autem cum datione legis, quam implere nullus potuit, carnes ingessæ sunt ad vescendum, & repudia concessa duritiæ; & cultellus circumcisionis appositus, quasi Dei manus plus in nobis creauerit, quam necesse est. Postquam autem Christus venit in fine temporum, & *ω* reuoluit ad *α*, & extremitatem retraxit ad principium, nec repudium nobis dare permittitur, nec circumcidimur, nec comedimus carnes, dicente

S. 2 Apolto

Apostolo; Bonum est vinum non bibere, & carnes non comedere.]

Liquet, Hieronymum ex Tertulliano profecisse, cuius illa sunt in hanc rem præclarè & prop. more robustè scripta lib. de Monog. cap. 5. [Inuenimus nos ad initium dirigi à Christo: sicut in quaestione repudiij, dicens illud propter diuitiam ipsorum, à Moyse esse permissum, ab initio autem non ita fuisse, sine dubio ad initium reuocat matrimonij indiuiduitatem. Ideoque quos Deus ab initio coniunxit in vnam carnem duos, hodie homo non separabit. Dicit & Apostolus scribens ad Ephesios: Deum proposuisse in semetipso ad dispensationem adimpletionis temporum, ad caput id est ad initium reciprocare vniuersa in Christo, quæ sunt super cælos, & super terras in ipso. Sic & duas Gratiæ litteras, summam & vltimam sibi induit Dominus, initij & finis concurrentium in se figurar: vti quemadmodum a ad o vsque voluitur, & rursus o ad a replicatur; ita, vt ostenderet in se esse, & initij deorsum ad finem, & finis recursum ad initium; vt omnis dispositio in eum definens per quem capta est, per sermonem scilicet Dei qui caro factus est, proinde definat quemadmodum & cæpit. Et adeò in Christo omnia reuocantur ad initium; vt & fides reuerfa sit à circumcissione ad integritatem carnis illius, sicut ab initio fuit; & libertas ciborum & sanguinis solus abstinentia, sicut ab initio fuit, & matrimonij indiuiduitas, sicut ab initio fuit, & repudiij cohibitio, quod ab initio non fuit: & postremò totus homo in paradysum reuocatur, vbi ab initio fuit.]

Num Christus a & o, quia est scopus Scripturæ ab initio ad finem.

310 Nec inuicissimè Vincentius de Flumaro lib. de nom. Christi, cum de Deo primum qua Deus est, exposuisset: hos titulos, quos eodem recidere rectè arbitratur, a & o, primus & nouissimus, principium & finis, mutato consilio eos ad Christum refert, & sensum esse existimat, Christum esse totius Scripturæ (vt in scholis loquuntur) subiectum adequatum. Nam totum vetus testamentum, ad Christi adumbrationem, vel promissionem dirigitur. Non verò testamenti vniuersa series, in Christo consumitur. Itaque est Christus a & o: Id est & primæ & nouissimæ, & vno Verbo vniuersæ Scripturæ scopus, initiumque & finis sermonum, quos vel Prophetæ, vel Apostoli diuinitus inspirati edidit. Perpulchrè S. Gaudentius tract. 2. in Exod. carnes Agni neque crudas neque elixas comedi iussas interpretatus Scripturas interpretatione ignea à feruenti diuinæ sapientiæ spiritu veluti affatas & tostas, ait; (Omne corpus diuinæ Scripturæ tam veteris quam noui Testamenti, Filium Dei continet, vel venturum promittens in hominem, vel iam venisse declarans. Vnde B. Philippus inuentus à Christo, inuenit Nathanaël, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege & Prophetis, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. Et quid plura charissimi? In ipso continetur omnis lex & vetus & noua; & vt sic dixerim,

ipse est anima legis. Ipse enim per Moysen locutus est cum dixit illi, Ego aperiam ei tuum, & inspirabo quæ debeas loqui. Ipse & per Prophetas cum dicit, qui loquebar in Prophetis ecce adsum. Ipse etiam per Apostolos, cum dicit Paulus, an experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus. Scriptura ergo à capite ad calcem, Christum spirat, Christum continet, Christum vbiq; loquitur, quod est, Christum esse scripturæ a & o. Illustrant hanc interpretationem Hieronymus Prado, commentatio Isagogico in Ezech. sect. 2. qui tota sectione illud contendit, Christum esse scopum Prophetarum, & finem in quem lex vniuersa ab initio ad finem dirigitur. Eoque aptat illud Ecclesiastici 43. v. 28. propter ipsam confirmatus est iuuenis finis, & in sermone eius composita sunt omnia & c. confirmatio sermonum ipse est in omnibus. Confirmatum esse in eo itineris finem, idem est, ac si dixisset, omnia quæ facta sunt temporum successu, definita in eum, sortiuntur felicem euentum. Et vt semel omnia quæ dicenda erant, vno verbo concludantur, ipse est in omnibus consummatio sermonum: id est caput, summa, & initium omnium, quæ vel per Prophetas & quoscunque ipso anteriores, vel per Apostolos sunt annunciata. Hoc quod de Christo dixit Siracides, (nam paulo ante dixerat, & plantauit illum Dominus Iesus,) idem esse censet Pradus, ac illud quod de Christo nunc versamus, Christus est a & o, principium & finis. Et eodem modo hunc titulum accepit Iosephus à Costa lib. 1. de Christo reuelato c. 1. ex eo probans, Christum esse scopum vniuersæ Scripturæ.

Germanissima notio a & o, Christo tributi, quia est principium & finis omnium.

311 Dicantur sanè hæc omnia non improbabiler. Sensus tamen quem alij & Patres & Doctores suggerunt videtur genuinus. Nimirum sicut varij apud Photium Cod. 190. in breuiculo libri. Si à variis literis sunt denominati, ratione ordinis quem in Alphabeto occupat litera, aut alicuius per eam integrè prolatam vel figuratam expressi, quæ ratione S. Pachomius apud Sozomenum l. 3. cap. 13. vocabat 1. alios 2, sic idcirco Christum Deum & hominem, dici a & o, quia est principium & finis omnium creatorum. Audi Prudentium hymno 9. Cathemer. de Deo cominus docendis prodito mortalibus, siue de Christo;

*Corde natus ex parentis
Ante mundi exordium,
A & o cognominatur,
Ipse fons & clausula
Omnium quæ sunt fuerunt
Quæque post futura sunt.*

En Christum, fontem & clausulam rerum omnium. Nec agit de Christo præcisè vt Deo, sed de eo, prout Deo simul & homine. Nam is est, qui ad docendos cominus mortales pro-

dictus est, ut immediatè ante præmiserat Christus itaq; ex duplici natura cõpactus, est α & ω , id est principium & finis rerum omnium Principium quidem ut causa efficiens, finis verò per modum scopi ac termini subalter- ni, in quem collimant creata omnia. Quam- quam ratio quidem principij efficientis, non dicitur de Christo homine, nisi per commu- nicationem idiomatum. Quo eodem dumtaxat modo, enunciat de eo potest, quod sic finis simpliciter ultimus rerum omnium: nisi si ratio finis ultimi, spectetur cum subalter- natione, id est prout continet directionem omnium aliorum ad ipsum, non exclusã eius vltiore directione ad Deum. Sic enim Chri- stus homo, non modo per idiomatum com- municationem, sed formaliter & directè, est finis ultimus creatorum omnium. Vnde iun- ctis duabus illis perfectionibus quas Chri- stus alterutro ex prædictis modis habet, rectè dicitur α & ω , principium & finis. Appro- bant hanc notionem huius tituli Christi, re- centiores non pauci, & nominatim Sixtus Senensis l. 2. bibl. initio, ac Bellarm. l. 1. de Christo c. 4. in fine.

312 Iuxta hanc notionem, Christus ratione diuinæ naturæ, vtramque prærogati- uam binis illis terminalibus elementis ex- pressam obtinet. Est enim secundum diui- nam naturam, & causa efficiens & finalis rerum omnium: ratione autem naturæ huma- næ formaliter rem spectando, non est nisi fi- nis omnium: atque adeo non nisi ω . Voluisse hoc videtur Clem. Alexan. 4. Strom. verbis illis: Deus quidem cum demonstrari nequeat non efficit scientiam: filius est & sapientia & scientia, & veritas, & quæcumque cum his vllam habent cognitionem. Quin etiam habet demonstrationem & viam rationandi. Omnes autem spiritus potestates, cum si- mul res vna factæ fuerint, ad idem confe- runt: nempe ad filium. Est autem indefinitus vnaquaque suarum potestatum notione. Quamquam non sit vere vnum ut vnum, neque multa ut partes filius, sed ut omnia vnum, vnde etiam omnia. Est enim idem cir- culus omnium potestatum, quæ in vnum circumuoluuntur & vniuntur. Et ideo Ver- bum dictum est α & ω , cuius solius finis sit principium; & rursus desinit in id quod est desuper principium, nusquam distantiam accipiens & dimensionem. Quamobrem & in ipsum, & per ipsum credere, est vnicum bene scilicet in ipso indiuisibile vnitum.]

Nec refragatur Origenes hom. 12. in Num. ubi Christum, putem præfatus, exponit ex eo verba illa, *initiate ei putem*: sic verò ait [Hic est sensus. Initium (ait) omnium putem ponit. Sicut & Apostolus dicit; Quia ipse est principium, & primogenitum omni Creatura, & in ipso Creatæ sunt omnia. Initiate ergo ei pu- tem, hoc est, initium omnium confitemini esse putem.] Hæc inquam non absunt præ- dictis. Nam Origenes ibi statuit Christum initium omnium effectuum, dumtaxat quoad dona supernaturalia, quæ nobis est promeritis, ut liquet ex proximè antecede- ntibus.

Atteximus hic etiam Philippus Abbas in

moralit. in Can. quærens cur spiritus sanctus librum Canticorum voluerit initium habere à litera O. Sacramentum (inquit) huic lite- ræ quæ est O, quantæ sit auctoritatis, & di- gnitatis, ipse dignatus est ostendere, qui eius- dem literæ nomen sibi imposuit, dicens: [Ego sum α & ω] id est principium & finis. Principium, (inquit), sum dans principia ex- stendi omnibus creaturis. Finis sum, id est consummatio; quia omnibus hominibus de- ficientibus, solus remaneo, quoniam ego sum Deus, & mutabilitati nequaquam sub- iaceo; vnde Iacobus Apostolus ait: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis ob- umbratio.* Quod autem Christus finis sit, id est consummatio, Paulus manifestat, cum di- cit: *Finis legis Christus, ad iustitiam omni cre- denti.* Denique si sacramentum huius literæ, quæ est O, adhuc subtilius indagare volue- rimus, in nulla alia litera tantam figuram, non solum totius orbis, verum etiam ipsius Dei reperiemus. Ex omni enim parte sui ro- tunda & perfecta inuenitur; sicut orbis hu- ius sæculi à Philosophis in modum sphaeræ rotundus describitur. Præterea si secundum Græca elementa attentius inspicimus istam litteram ω , proculdubio inuenimus eam esse trimembrem, id est tria membra habentem. Quid igitur designant tria membra in vnam ω litteram sursum respicientia, nisi tres per- sonas in vnius summæ Trinitatis substan- tia? Non ergo casu, sed certo diuinitatis my- sterio, spiritus Sanctus, exordium huius li- bri ab ω littera inchoat, quia illum liber iste per omnem textum sui prædicat, qui totum orbem de nihilo creauit, & seipsum vnam esse in Trinitate personam, in Euangelio de- clarat, dicens: *Ego & pater vnum sumus.* Tria igitur ω Litteræ membra in cælum respi- cientia, tres personas (ut prædiximus) decla- rant in vna Trinitatis substantia. Et bene eiusdem literæ membra sursum aspiciunt, & quasi de cælo venientia deorsum litte- ram vnam faciunt, quia cognitio Sanctæ Trinitatis per Dominum Iesum ad nos de- scendit, & in vnam sanctam Ecclesiam Ca- tholicam, per fidei vnitatem, sedem sibi col- locauit.]

Potest α & ω , solam finalem causam sig-
nare. Eius Christo tribuenda, ra-
tiones variae

313 Quid si tamen vtrumque elemen- tum Græcum, ad eandem causam finalem quis referat, & Christum pronunciet esse α & ω , seposita causa efficiente, tantum quia est finis rerum omnium? Sanè causa finalis, non malè dici potest α & principium. Nam finis est semper primus in intentione, & à Philosophis numeratur prima causa, quia est primum quod mouet ad operandum. Et quia est postremum in executione aut asse- cutione, habet etiam rationem extremi. Vnde rectè dici potest primus & nouissimus, principium & finis α & ω . Ut ut sit, & siue genuinus sensus huius attributi Christi in scripturis quibus proponitur, vtramque il-

lum rerum omnium causam Christo venderet, siue solam finalem; nos hic in ea sola habebimus, quia sola ad modum superius explicatum habet locum in Christo homine, qui est huius tractationis scopus. Esse autem causam effectiuam rerum omnium, non competit Christo nisi nudè propter Deo: quia Christus homo non erat plurimis sæculis ab initio orbis, ad eius usque aduentum; unde quæcunque illhuc usque sunt facta, non potuerunt ab eo efficienter pendere. Itidemque ex quo fuit, certum est, non esse inuehendum physicam rerum creaturarum dependentiam ab illo. Contendo tamen valere de finali, etiam quoad res eum tempore antegressas, vel comitatas, aut subsecutas, vel subsecutas, in tota æternitate. Quod est, Christum esse finem secundum Deum, siue sub Deo, simpliciter dicta.

Finem cum audis dici Christum, nolim id accipias eo modo quo apud S. Ambrosium, Christum finis appellatur serm. 12. in psalm. 8. v. 8. Aperit eo loco latinam notionem Græcæ vocis τέλος, quam ait & finem & consummationem sonare, imò etiam finem consummationis. Et cum multiplex sit consummatio, (dicitur enim consummatio operis, & consummatio malitiæ, & consummatio hominis, & consummatio sæculi) finis autem consummationem quoque terminet, ut habetur ex Apostolo 1. Cor. 15. qui post sæculi consummationem, ait subiungendum ei fore finem sæculi; omnium æque aliarum consummationum, assignari finis potest. Hunc Christum esse, sic exponit ibi S. Ambrosius. [Mundus in maligno positus est, ut dixit Ioannes. Ergo & sæculum in maligno est. Mundus plenus peccati. Consummauerat malitiam suam mundus, sicut consummauerat Saut; cuius videns consummatam malitiam Ionathas filius in David prophetam, eidem nunciavit ut declinaret & fugeret. Est ergo consummatio malitiæ, consummatio peccatorum. Venit agnus Dei qui tollit peccata mundi, qui est Christus Iesus. Finis legis, principium & finis, & remissio peccatorum. Hunc finem consummationis, vidit Propheta in Spiritu, qui consummatum sæculi aboleret errorem; vidit sanguine eius diversa omnium peccata mundari. Bene ergo dixit, *Omnis consummationis vidi finem*: hoc est, vidi consummati adulterij remissorem; vidi consummatæ luxuriæ atque lasciuia, consummatæ crudelitatis atque sauitiæ, omnis postremo flagitij per crucem suam delicta donantem. Est etiam consummata virtus, consummata sapientia, consummata iustitia, sed habet finem. Finis omnium virtutum Christus, qui finis est legis ad iustitiam omni credenti. Vides quia finis est fidei? Bene ergo ait, *omnis consummationis vidi finem*.]

Hæc ratio Christum denominandi finem, vera & legitima est: sed non est ea quam quaerimus. Quod item dico, de illa alia duplici quam his verbis subministrat S. Gregorius, in præfatione ad psalmum primum pœnitentialem. [Christus finis dicitur, vel quia est consummatio legis & Prophetarum; sicut ipse pendens in cruce testatus est, cum aceto &

felle potatus, dixit; consummatum est. Vel quia bonorum omnium perfectio est, quia nullum bonum perficitur, nisi quod in summo bono solidatur. Sicut enim nobis non sufficit alios bonos querere nisi ad eius studeamus agnitionem peruenire; ita eo inuenito, nullus tam melior quaeritur: Quia omnis creatura, eo sub cuius pedibus à Patre omnia sunt subiecta, inferior inuenitur.] Denique si militèr admitto, veram esse, sed ab hoc loco extraneam pronuncio, eam rationem Christum denominandi finem, quam suggerit S. Fulgentius l. 2. ad Trasim. cap. 5. verbis illis. [Finis Christus, quia perpetuus vniuersa concludit, finis Christus, quia ipse perficit inchoata. Finis Christus, quoniam ab ipso habent quædam, (videtur legendum quæcunque,) esse coeperunt ut semper sint.

Modus proprius, quo Christus omnium creaturarum vera finalis causa, statuitur.

314 Modus quo Christum finem rerum omnium dictum volo, est ille vulgatus & per se obuius, quo finalizatio ut in scholis loquimur, & plectio agentis ad efficiendum, alicui tribuitur. Et talem contendit esse Christum, respectu quoruncunque creatorum. Eoque sensu discretè & citra ambages Rupertus lib. 3. de glor. Trin. & procell. Spiritus sancti cap. 20. Christum rerum omnium creaturarum finem constituit. Quod probare in primis licet, ex eo quod psalmo 8. David opera manuum Dei, omnes, bonos, & cetera vniuersa, subiecta homini tradit: non quidem quod omnia corporea & visibilia sub sint hominis dominio, (quid enim iuris homini in cælos & sydera?) sed quod omnia in hominem tanquam in finem referantur. Quod à Christianis antiquis ex eo psalms loco similibusque scripturis iactatum, bilem concinit Celfo hosti Christianorum, ut Origenes refert lib. contra eum 4. [Nobis aiebant Christiani, omnia subiecta sunt; terra, aqua, aer, alia, omnia propter nos creata, ut nobis seruiant.] En in quo preisci Christiani statuerent illam omnium ad hominem subiectionem à Dauide traditam. In ordinatione inquam omnium visibilium ad hominem tanquam ad finem, quam ordinationem, Origenes eo libro fusè confirmat, etiam si subiectio ad dominium videatur aperte falsa quod cælos & sydera. Atqui certum est, si ille psalmus non est de solo Christo, ut fert nonnullorum sententia, tamen quæ de homine iuxta literam eo psalmo 8. dicuntur pertinere ad Christum vel secundum alium sensum æquè literalem, iuxta placitum quod eandem literam duobus sensibus literalibus disparatis scetam agnoscat; vel saltem secundum sensum allegoricum à Spiritu sancto intentum. Ita enim aperte habet Apostolos 1. Cor. 15. & Hebr. 2. exponens de Christo, subiectionem illam operum Dei, quam psalmes simpliciter homini tribuit. Igitur ea subiectio quæ operibus manuum Dei tribuitur respectu hominis, qua videlicet sunt propter ipsum, tribuenda

buenda est similiter Christo, in eo altiore & profundiore sensu in quo locus ille, de Spiritu sancti mente, ab Apostolo Christo est accommodatus. Quamvis enim idemmet locus pro Christum respicit, aliam præterea subiectionem ferat quam finalem solam; tamen ut sensus allegoricus literali per se, obvio respondeat, non potest illam subiectionem excludere, quam cortex literæ omnibus visibilibus respectu hominis tribuit. Atque ita necesse est fieri, visibilia omnia Christum tanquam finem respicere, & in scopum illum collimare. Quod si id habent visibilia respectu Christi, dubitare non licet, quin idem sit de invisibilibus statuendum. Nam quæcunque ratio afferatur confirmans quod Apostolos Christo tribuit quod visibilia, æquè militabit pro invisibilibus; & præcellentia quæ homini debeat, nec sinebat quod de visibilibus ad ipsum ordinatis affirmatur ad invisibilia extendi, non deest Christo respectu quorumcunque invisibilium: quia licet Christus paulominus ab Angelis minoratus sit, spectando solam humanitatem secundum sola naturalia principia & ornamenta, tamen compositum ex ea humanitate compactum, infinites supergreditur quascunque supernaturales substantias.

Ordinis gratia, finis Christus, ac proinde etiam ordinis natura.

315 Alia probatio veritatis propositæ, seu quod omnia creata ordinentur ad Christum tanquam ad finem, ex eo ducenda est, quod sine ulla dubitatione, totus ordo gratiarum ordinatur ad Christi gloriam, atque adeo ad Christum tanquam ad finem. Hoc ut perspicatur, statuendum est ex Tridentino sess. 6. cap. 7. Christi gloriam, esse finem subordinatam & non ultimatum, gratiæ & iustificationis nostræ. Quod quamvis initio, plerisque Tridenti congregatis Doctoribus, creditum difficile videretur, tamen pluribus & Doctoribus probatum est; tandemque communi Patrum consensu firmatum, ut testatur qui aderat Andreas Vega lib. 7. in Conc. cap. 20. multa proferens ad huius veritatis stabilitionem. Sed illud maxime eam confirmat, quod Apostolus Ephes. 1. ait, fideles fuisse in Christo signatos in laudem gloriæ ipsius. Illud enim in sonat causalitatem finalem; ut Ecclesiastici 13. cum dicitur *invoce Deum in salutem tuam*. Sensus est, *propter salutem tuam*. Similiterque cum dicitur *ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia*, illud in ipso sonat causalitatem finis, & idem valet, ac *propter ipsum*, ut notavit Origenes lib. 6. contra Celsum. Credentes igitur signari, seu iustos fieri, in laudem gloriæ, hoc est in gloriosam laudem Christi; idem est quod propter Christi laudem & gloriam esse iustificatos, tanquam propter finem non ultimatum, siue subordinatum gloriæ Dei, quæ est omnino ultimus finis nulli subiunctus. Et sanè ut ibi Hilarius Diaconus, gloria est Medici si multos curet. Æquè igitur gloria est Christi medici nostri, quod nos spiritaliter sanet, & ab intentionibus nostris eripiat.

Nec tantum hæc gloria Christi resultat de curatione nostra, sed etiam intenditur à Deo. Quia eo ipso quod Deus Christi humanitatem sibi coniunxit, personaliter, ut esset hominibus fons gratiæ & gloriæ æternæ, congruentissimum fuit intendi à Deo, ut Christus quem communicandæ gratiæ & gloriæ participem faciebat, particeps item fieret resultantis inde honoris & laudis. Idque plane fecerunt pleræque scripturæ, quibus insinuat quantopere Deus honorem & gloriam Christi curæ habeat. Sic Ioannis 5. dicitur, *Patrem omne iudicium filio dedisse*, (& quidem quia filius hominis est) *ut omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem*. Eam quoque ob causam 2. cor. 4. Apostolus, prædicationem suam vocat *Euangelium gloriæ Christi*. Quod si nos honestè intendimus Christi gloriam, tanquam capitis & Regis nostri, multo magis Deus censendus est eam gloriam intendere, quippe primus autor cuiusque nostri actus boni, quem elicere non possumus nisi dum ipse nobiscum efficeret & intenderet. Itaque gratia novi Testamenti, Christum spectat tanquam finem quod D. Augustinus pulchrè dixit tract. 55. in Ioan. ad illud, *in finem dilexit eos*. Sic enim scribit, [Quid est in finem, nisi in Christum. Finis enim legis Christus, (ait Apostolus,) ad iustitiam omni credenti. Finis perficiens, non interficiens: finis quoque eamus, non ubi pereamus. Sic omnino intelligendum est, *Pascha nostrum immolatus est Christus*. Ipse est finis noster, in illum est transitus noster: Nam video posse ista verba Evangelica, quodam humano modo etiam sic accipi, tanquam usque ad mortem Christum dilexerit suos, ut hoc videatur esse, *in finem dilexit eos*. Humana est sententia, non divina. Neque enim nos hucusque ille dilexit, qui semper & sine fine nos diligit. Absit ut dilectionem morte finiret, qui non est in morte finitus.]

316 Quod si sanctificatio nostra, quia Christum habet autorem, refertur à Deo in Christi gloriam, tanquam in finem non ultimum, æquè eodem referenda est sanctificatio antiquorum. Nam omnes de Christi plenitudine acceperunt, & nemini stilla unquam gratiæ obtigit, nisi per Christum, eò modo quem exponemus agentes de Christo capite. Vnde quia ceremoniæ omnes antiquæ, & præcepta omnia legalia, ordinabantur ad hominis sanctificationem; non quidem conferendam, (quod non poterant,) sed adumbrandam aut quoquomodo promouendam, excitando hominem ad actus quibus iustitiam fidei compararent: factum est, ut sicut sanctificatio ipsa ad Christum referebatur, ita & omnia eam quoquomodo spectantia, æquè referrentur in Christum: qui idcirco ab Apostolo dictus est, *finis legis* Rom. 10. non quod legem soluerit, sed quod adimpleverit, & ad eum tota lex sit directæ, iuxta illud S. Hilarij lib. 1. de Trinit. [Si legem Christus, qui finis eius est, non dissolvit, sed adimplet, secundum quod ait: *Non veni legem solvere, sed implere*: finis non defectio est, sed consummata perfectio. Tendunt enim ad finem omnia: non ut non sint, sed ut in eo ad quod tetenderant, maneat.]

maneat. Eodem sensu Apostolus 1. corinth. 10. dies legis gratiæ in quibus Christus, vocat *finis seculorum*, quia ut ibi tradit Caietanus, anteriora omnia secula in hunc finem collimant. Hicque est finis, de quo ut ex Hebræis tradit Lyranus Ecclesiastici 36. dicitur, *festina tempus, & memento finis, & enarrent mirabilia tua*. Ad eundem finem respexit Davidem psal. 38. cum dixit, *notum fac mihi Domine finem meum*, affirmat S. Ambrosius in eum locum. Ac ne longius ab eam, S. Hilarius ad titulum psalmi 54. S. Hieronymus & Theodoretus, ac ex recentioribus Genebrardus, adducens Rabbi Davidem Kimhi, de Christo accipiunt illum psalmis sex supra quinquaginta adscriptum titulum, *in finem*. Insigniter idem tradit S. Augustinus ad titulum psalmi 55. Et quanquam non me later, S. Hilarium ad titulum psalmi 52. *in finem* in psalmorum titulis, exponere de statu æternitatis post seculorum metam; Nyssemum verò tract. 2. in titulos psalmorum cap. 2. exponere de beatitudine homini proposita in laborum præmium; Alios denique aliter eam inscriptionem exponere, de qua varietate videtis Alcazarium in cap. 1. Apocal. v. 8. notat. 8. Tamen pleræque aliorum expositiones, in istam reuoluuntur. Omnia hæc illud efficiunt, totum verus Testamentum, & gratiam vniuersam antiquorum, quo referebatur omnis ille legis & rituum præscriptorum apparatus, Christum tanquam finem spectasse.

17 Liqueat igitur, & nouum & verus Testamentum, atque aded gratiam in quam utrumque dirigitur, pro fine habere Christum. Quod S. Gregorius hom. 16. in Ezech. perpulchrè expresse docet, verbis illis Prophetæ, & *cubitus vnus, finis utrumque* Glossa S. Gregorij est. [Vtrotumque dicitur, ac si dicatur utrumque. Per latitudinem quippe liminis, & longitudinem portæ, verus ac nouum Testamentum diximus designari. Ad extremum verò additur, quod cubitus vnus sit finis utrorumque, quia videlicet & Testamentum vetus, vnum nobis mediatorem Dei & hominum nunciauit; & Testamentum nouum, eundem nobis nunciat in æterna claritate venturum, quem iam pro nobis cognouimus incarnatum. Cubitus ergo vnus utrorumque est, quia & quem lex prædixit, in carne apparuit; & ipse quem nunc Testamentum nouum loquitur, in gloria maiestatis apparebit. Et tunc utrorumque finis erit, cum visus in diuinitatis suæ potentia, omnia quæ sunt prædicta compleuerit. Scriptam namque est; *Finis legis Christus, ad iustitiam omnia credenti*. Finis videlicet, non qui consumit, sed qui perficit. Tunc etenim legem perfecit, cum sicut lex prædixerat, incarnatus apparuit. Sed adhuc de eius iudicio multa nouum Testamentum loquitur; adhuc multa de regno illius narrat, quæ nec dum videmus impleta. Ecce quotidie Euangelium legitur, ventura prædicantur. Tunc ergo erit & noui Testamenti finis, cum & quæ de se promissit, compleuerit. Finietur verò Testamentum nouum, quia perficietur. Cum igitur id vnde desumitur vniuersiusque rei perfectio, sit eius finis, fatendum omnino est, duo Testa-

menta, (quandoquidem in Christo sortitur perfectionem suam, & consequenter gratiam, ad quam proximè ordinantur;) spectare Christum tanquam finem. Quod est dicere, totum ordinem gratiæ puris hominibus collatæ, in Christum tanquam in finem tendere.

Concluditur, firmaturque proposita argumentatio de Christo sine proprio rerum omnium.

18 Hinc eruenda est secunda illa probatio, qua confirmandum assumpseram, Christum esse finem rerum omnium creaturarum. Nam ordo gratiæ est superior ordine naturæ, longèque eminentior, ut per se notum est. Nec tantum est eminentior quomodo euenque pro se habet Angelus ad hominem, sed etiam cum subordinatione. Verè enim toties ordo naturæ subternitur ordini gratiæ, eumque pro fine habet. Indeque orum habet subiectio terrenorum ac temporalium, ad cœlestia & spiritalia, cum debitus ordo retinetur. Quia igitur totus ordo gratiæ puris hominibus collatæ, Christum spectet vti nem suum proximum; multo magis ordo naturæ, qui ordinem gratiæ proximè spectat, ad Christum quoque, ut finis sui proximi finem, referetur.

Video, hanc rationem proposita est, non vrigere nisi pro ordine naturæ corporeæ, qui hominem habet pro fine proximo; tantumque probare & hominem & omnia vilius propter hominem condita, habere Christum pro fine; de cæteris tamen rebus naturalibus, id non probare. Nam ordo naturæ ad quem spectant Angeli cum suis naturalibus perfectionibus, iuxta sententiam quæ negat Angelos accepisse à Christo gratiam, non subordinatur ordini gratiæ, quæ puris hominibus per Christum conferitur. Item ordo gratiæ Angelorum, constituit sensum diuersum ab eo ordine gratiæ in quo nos sumus: ita ut quamuis gratia sit vtrique essentialiter eadem, tamen diuersum fontem habeat in Angelo, diuersum in hominibus. Vnde ratio proposita, quæ nititur subordinatione ordinis naturæ ad ordinem gratiæ, & habitudine finali ordinis gratiæ ad Christum, non habet locum quoad Angelos, si à Christo gratiam non hauriunt, ut fert verisimilima sententia de qua infra. Suppleri tamen potest quod ei rationi quoad Angelos deest, dicendo, gratiam Angelorum ad Christum quoque referri, ut ad finem ex diuina institutione, & prouidentissima ordinatione; si minus quasi ex naturæ rei, & ex eo quod Christus sit fons gratiæ Angelorum, (quod de gratia collata hominibus certum est,) at saltem ex diuina institutione, siue ex eo quod Christus sit à Deo constitutus caput super omnem Ecclesiam Anglicam, de qua Christi prærogatiua postea agemus. Membra autem corporis mystici, ad decus & ministerium ac obsequium capitis diuinitus destinati, atque aded etiam habere eum pro fine non vltimum, patebit ex infra dicendis de ratione capitis.

Vna circa hæc omnia non levis difficultas enascitur, supposita sententia quam de fine Christi Domini supra tradidimus lib. 3. nempe quod Christus non sit productus nisi ob salutem nostram, & occasione peccati. Si enim res ita se habuit, quomodo potuit ordo naturæ qui peccato præiacuit, & ordini gratiæ planè præsuppositus est, ad Christum referri tanquam ad finem, quem oportet præconicipi ut ad eum aliquid ordinetur? Verùm hæc difficultas, ex dictis eodem lib. sect. 1. c. 4. præsertim in solutione sexti argumenti, expedita sufficienter est. Ibi namque ostendimus, quia ratione Christus, etiam si sola salutis nostræ occasione decretus, & præsupponens ordinem naturæ, potuerit præfigi tanquam finis operum diuinorum antè præsuppositorum: quatenus scilicet Deus, cum occasione peccati deuenit ad Christum omnia antèiura decreta & præconstituta ad eum extrinsecè retulit, actu quasi reflexo: quod abudè est ad tribuendam Christo rationem finis, respectu eorum. Nam quamuis essent futura, etiam si Christus non fieret, tamen posito quod futurus sit, ad huius quoque hominis gloriam referuntur, tanquam ad finem extrinsecum, illis ex diuina institutione præfixum.

vsus doctrine.

119 Est itaque Christus Dominus, naturæ totius & gratiæ, atque aded creatorum omnium finis. Et quia ad finis affectionem capessenda sunt media, iniicitur nobis necessitas, inuendi itinera quibus ad scopum illum pertingi potest: seruandi inquam Christi leges ac præcepta, quæ sunt veluti viæ quæ se adiri voluit. Egregiè in hanc rem philosophatur S. Ambrosius serm. 5. in psal. 118. v. 2. Præfatus enim memorari à Psalte eo loco, *viam iustitiarum, viam testimoniorum, viam mandatorum*, subdit [Interrogemus ergo has vias, ut dicatur nobis, *state in viis legis, & interrogate semitas æternas, & videte quæ via melior, & ambulate in ea.* Cum omnes igitur ambulauerimus vias, veniemus in omnium finem viarum, qui ait; *Ego sum via.* Christus ergo finis viarum. Ipse enim est finis legis ad iustitiam omni credenti. Hinc audeo dicere, quia finis iustitiarum Christus, qui est iustitiae finis testimoniorum Christus, de quo dictum est: *Estote mihi testes, & ego testis dico Dominus, & puer meus quem elegi.* Aduertitis igitur quantum nobis, ambulandum sit, ut veniamus ad Christum. Ambulandum in lege, quia finis legis Christus est. Sine lege ergo non peruenitur ad Christum. Vnde manifestum est quod hæretici qui legem veteris non accipiunt Testamenti, & si dicant quod Christum teneant, tamen non possunt tenere finem, qui initium non tenuerunt: Ipse est Iesus, initium & finis. Oportet igitur ut ambulemus secundum legem spiritalem, ut veniamus ad legis finem Dominum Iesum. Oportet ut sequamur testimonia, ut peruenire possimus ad magnum testimonium Domini Iesum. Oportet etiam ut in præceptis

Domini ambulemus, ut perueniamus ad magnum præceptum.]

Alium fructum ex doctrina de Christo sine nostro, eruit Gregorius Nyss. lib. de perfecta Christiani forma, ubi tractans quomodo Christus sit *caput anguli*, id referens ad Christum finem nostrum, consummationem in nobis internæ externæque virtutis, eo nomine deposcit, sic philosophatur. [Quod à sapiente architecto, fundamentum fidei & anguli caput nuncupatur, id quoque nobis ad vitam ex virtute instituendam expediet. Sic enim bonarum omnium & administrationum civilium, & disciplinarum, & institutorum, tum principium, tum etiam finem esse Dominum dicimus. Nam & spes, quam pro capite accipimus, ad quam rectæ honestæque actiones nostræ omnes tendunt, ille nominatus est à Paulo: & in principio huiusce vitæ ædificij, quod ad ipsum dirigitur, fides in qua vitæ principia tanquam fundamenta iacimus, & quotidianis officiis puras tum cogitationes, tum actiones nostras moderamur. Atque ita, quod vniuersi est caput, nostrum etiam caput efficitur, cum duobus vitæ nostræ, corporis videlicet atque animi mutis per honestatem & puritatem constructis, angulari coniunctione aptè coheret. Quod si altera pars desit ædificio, ut vel animi puritas conspicuam extrinsecus honestatem non habeat, vel hæc quæ videtur, animi virtute vacet, eius manca inchoatæque vitæ caput non erit Christus, quippe qui duplici angularique fabricæ tantummodò quadrat: (neque enim nisi duo concurrunt parietes, angulus fieri potest.) Quare tunc imponetur ædificio nostro summi angularis fastigij pulchritudo, cum ex utraque parte, ad rectam virtutis normam duplex vita & recta & constans, & nihil obliqui curuique habens, perpendicularo concinnè erit accommodata.]

Cui sic fuerit finis in hac vita Christus, spem habet bonam & firmam, fore illi Christum in altera vita finem, qualem his verbis exprimit Iulianus Toletanus lib. 3. prognost. cap. vltimo. [Finis noster Christus, perficiens nos, ipse erit reffectio & laudatio nostra, quem in sæcula sæculorum laudabimus & sine fine laudantes amabimus. Ibi erit, (ut ait Doctor Sanctissimus Augustinus,) verè maximum Sabbatum, operibus, cuius finis non erit vespèra, sed Dominicus dies, vel octauus, qui Christi resurrectione paratus est. Ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. Numquid alius est noster finis, nisi peruenire ad regnum, cuius nullus est finis?]

CAPVT II.

Christus primogenitus omnis creatura.

320 **A**POSTOLVS Coloss. i. illustrissimum elogium Christo contexturus, gratias agit. Deo

Patri qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij dilectionis suae, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum: qui est imago Dei invisibilis: primogenitus omnis creatura: quoniam in ipso condita sunt omnia in caelis & in terra, visibilia & invisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit ipse in omnibus primatum tenens. In tam illustri Christi elogio, nonnulla saltem de Christo homine affirmari, non est dubium. Nam ipse est quem Pater caput corporis Ecclesiae constituit, & primatum in omnibus tenere voluit. An verò omnia eodem elogio proposita aequè in Christum hominem cadant, nominatimque ille titulus quem excutendum proponimus, & in quo dimissis in praesentia ceteris, haerendum est, nempe *primogenitus omnis creatura*, non consentiunt DD. ac Patres.

Christum dictum primogenitum quā Deum, qui censuerint.

321 Perspicue S. Hilarius lib. 8. de Trin. tractans adductum Apostoli locum, inter ea quae in illo ad Christum propt Deum pertinere docet, hunc titulum reponit, *primogenitus omnis creatura*. [Primogenitus itaque (inquit) omnis creaturae est, quia in ipso omnia creata sunt. Et ne quod in ipso omnia creata sunt, non ad ipsum quisquam auderet referre, ait: Omnia per ipsum, & in ipso condita sunt, & ipse est ante omnes, & omnia ipsi constant. Omnia itaque ipsi constant qui ante omnia est, & in quo omnia sunt. Et haec quidem ad exordia pertinent creaturarum. Ceterum ob dispensationem corporis nostri, ait: Et ipse est caput corporis Ecclesiae, qui est initium, primogenitus ex mortuis, ut fieret in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipsum omnia reconciliari in eum. Reddidit Apostolus, spiritualibus Sacramentum corporationis. Nam qui imago Dei invisibilis est, ipse est caput corporis Ecclesiae: Et qui primogenitus omnis creaturae est, idem initium, primogenitus ex mortuis est, ut in omnibus teneat primatum, dum nobis incorporalis est, qui Dei imago est: dum qui primogenitus creaturae est, idem primogenitus ad aeternitatem est: ut cui

spiritualia debent, in primogenito creata quod maneat, & ei humana debeant, quod in primogenito ex mortuis renascantur aeterna. Ipse est enim initium, qui cum Filius sit, imago Dei est. Primogenitus quoque omnis creaturae est, continens in se vniuersalis exordium. Et rursum ipse caput corporis Ecclesiae est, & primogenitus ex mortuis, ut in omnibus teneat ipse primatum.] Non dissimiliter in psalmum 2. discretè pronunciat Christum dici primogenitum omnis creaturae, quatenus Deum omnium creatorem.

Timuit ergo ubi non erat timor, Ildorus Pelusiota lib. 3. epist. 31. eam expositionem tradens, cum subtimuit notandum se ob eam, nouitatis pulcherrimè autem illam interpretationem ex Grammaticis legibus eruit in hunc modum [& *primogenitus*, si secunda syllaba acutur, cum qui primus natus est, significat. Si autem penultima, cum qui primum genuit. Atque id vobis praestitum, quos Homeri lectio delectat, compertum & exploratum est. *primogenitus* enim ea, quae primum peperit ab ipso dicta est. Probabile itaque, immò necessarium fuerit, animaduertere, huiusmodi quodam sensu, hic quoque diuinum Paulum vsum fuisse, cum Christum *omnis creatura primogenitum* dixit. Hoc quippe vocabulo, non eum primum ex omnibus rebus conditis creatum esse docet; (abit,) quippe qui splendorem gloriae, & paternae substantiae characterem, ipsum appelleret verum eum res conditas primo peperit; hoc est effecisse: ita ut (tertia syllaba acuto accentu notata) *primogenitus* id est *primogenitus*, non *primogenitus*; *primogenitus* non *primogenitus* id est *primogenitus*, non *primogenitus*.] Confirmat postmodum hanc interpretationem, ex ipso Pauli contextu. [Postquam enim dixit, *primogenitus omnis creatura*, mox haec verba subiunxit, *quoniam in ipso creata sunt omnia, quae in caelis sunt, & quae in terra.* Quamobrem si dixit, *post eum creata sunt*, qui secundum aduersarium pronunciet, causam haud dico. Si autem in ipso, (etiam in creatore rerum omnium, procreatio & conseruatio est. Quod quidem etiam alio loco explanans, dixit *in ipso enim vivimus, & mouemur, & sumus*), sine contouersia, (ut opinor, nostra est victoria. Quod si ea etiam quae sequuntur narrauero, luculentius adhuc trophaeum erit. Ait enim, *& ipse est ante omnia.* Non dixit, *ipse factus est ante omnia*, sed *ipse ante omnia.* Et omnia in ipso constituta sunt. Non dixit *eius ipso*, nec *post eum creata sunt*.

Alio sensu hunc titulum Chasto quatenus Verbo vendicat Nazianz. orat. 1. Christum enim propt Verbum vocat *primogenitum* ante res conditas, ut sensus sit, Christum ante omnem creaturam esse *genitum*, non autem, ut illa, *creatum*. Idem habet Ambrosius lib. 1. de fide cap. 4. Et hac ratione, Christus homo non est primogenitus omnis creaturae, nisi per communicationem idiomatum.

*Cadit apertius in Christum, quā
hominem Deum.*

322 Nihilominus alij melius, nomen
primogeniti omnis creaturæ, ad Christum ho-
minem & Verbum carne vestitum pertinere,
sunt arbitrati. Vt omittam recentiores, Iusti-
nianum 1. Ioan. 3. v. 5. num. 9. & Benzonium
in psal. 86. cap. 3. sic Pelagius Coloss. 1. &
puls. h. S. Cyrillus lib. de Incarn. vnigeniti
cap. 26. [Nuncupatus est & primogenitus
& vnigenitus. Sed si quis vim ipsam (seru-
tari voluerit) dictionum, primogenitus est
qui est inter fratres plurimos, primogenitus:
Vnigenitus verò vt vnigenitus, non iam pri-
mogenitus, nec inter plurimos status: Et est
ipse & hoc, & illud. Et quomodo? Ergo se-
cundum aliud & aliud. Primogenitus enim
vt inter plurimos fratres, propter humanita-
tem: vnigenitus porro idem, vt solus, ex Pa-
tre natus & Deo.]

Explicatissime idem habet Nyssenus lib.
de perfecta Christiani hominis forma hunc
in modum. [Cum hæc nomina in eodem
conuenire, coniungique nequeant, quòd fieri
non possit, vt idem & vnigenitus & primo-
genitus nominetur, in scriptura autem de ver-
bo illo, quod erat in principio dicitur, vnige-
nitus Deus, & rursus apud P. ulum, primo-
genitus omnis creaturæ: veritatis iudicio sic
oportet hæc omnia separare, & distinguere
diligenter, vt vnigenitum intelligamus id
Verbum quod est ante sæcula: omnis autem
creaturæ in Christo factæ, verbum carnem
factum esse primogenitum. Quod si quo mo-
do ille & primogenitus ex mortuis, & primo-
genitus in multis fratribus intelligatur didi-
cerimus, simul etiam quo modo sit creaturæ
primogenitus, cognoscemus. Est igitur ex
mortuis primogenitus, aut primitiæ dor-
mientium factus, vt omni carni ad resurre-
ctionem iter aperiret. Cumque nos qui na-
tura eramus filij iustæ, cælesti generatione per
aquam & spiritum filios lucis, & dei filios
esset effecturus, eiusmodi generatione in Ior-
dani flumine, Dux ipse præcessit, vt ad natu-
ræ nostræ primitias spiritus, gratiam attra-
heret, vt omnes ex spiritali regeneratione
ad vitam generatos fratres, ipse per aquam
& spiritum antegenitus constitueret. Ad eun-
dem modum creaturæ in Christo generatæ,
ipsum primogenitum cogitantes ab opinio-
ne pia minime recesserimus. Quoniam igitur
vetus creatura ingressa est per peccatum &
inutilis reddita necessario perditorum subiuit
vitæ, noua vitæ creatura, quæ per regenera-
tionem & resurrectionem ex mortuis consti-
tuitur, cuius princeps auctorque vitæ, primo-
genitus est, & appellatur.] Caue existimes,
voluisse Nyssenum, accessione gratiæ fa-
ctum Christo esse, cum à Ioanne baptizatus
est. Vult enim duntaxat Symbolis regenera-
tionis nostræ initiatum fuisse Christum. Quo
pacto, quæcunque eiusmodi Patrum loca ex-
ponenda esse, docet Facundius l. 9. pro tribus
capitalis c. 5.

323 Pereleganter Origenes hom. 16. in
Iosue, cum monstraret quo mystico sensu

Iosue in scriptura dictus sit *senex & procerus*
dierum, addit, [Verum quoniam institutus
quæ de Iesu dicuntur, etiam & ad Dominum
& Saluatorem nostrum referre, quis ita pres-
byter dicitur, ante quem nemo est? Igitur ta-
met si sunt qui dicantur in scripturis presby-
teri, vel seniores, vel Pontifices; tamen Domi-
nus Iesus sicut in pontificibus pontificum
princeps est, & sicut in pastoribus princeps
pastorum est, ita & in presbyteris vel senio-
ribus princeps presbyterorum putandus est,
& in Episcopis princeps Episcoporum, &
omne quodcunque honorabile nomen est,
primum in hoc, & principem esse credendum
est Saluatorem, quia ipse est omnium caput.]
Diligenter denique & planè, esse Christum
primogenitum omnis creaturæ in humana
natura, ostendit Fulgentius lib. de decem Ar-
rianorum obiectionibus ad 3. [Quod autem
(inquit) eum primogenitum totius creaturæ,
dicit Apostolus, creaturæ utique intelligitur
reparata, non condita; creaturæ filiorum Dei,
quæ ex seruis eius facti sunt fratres eius, qui
nos secundum Apostoli dictum, non confundun-
tur fratres vocare.] Addens in hanc rem
multas scripturas, tum concludit, [Audimus
Christum habentem fratres, audimus semen
Abrahæ, audimus per mortem eum qui habe-
bat mortis imperium, destruentem; audimus
tentatum, audimus passum, & dubitamus
Christum primogenitum totius creaturæ,
secundum Incarnationis prosteri mysteri-
um? cum denuò Beatus Apostolus, in quo
eum primogenitum debemus accipere, testi-
monio suæ prædicationis ostendat; Scimus
(inquit), quoniam diligenter Deum omnia
cooperantur in bonum, his, qui secundum prophe-
tiam vocati sunt: nam quos præsciuit, & prædesti-
nauit conformes fieri imaginis filij eius, ut sit ipse
primogenitus in multis fratribus. Qui ergo se-
cundum Deitatem semper vnigenitus fuit
sine fratribus, factus est secundum hominem
primogenitus in multis fratribus.] Tradit
idipsum de Christo vt homine omnis creatu-
ræ primogenito, Concilium Tollet. 11. in præ-
fatione fidei.

*Binæ rationes idoneæ, exponendæ,
Christi Dei hominis
primogenituræ.*

324 Vides, hos Patres Christum, primo-
genitum omnis creaturæ nominare, provt ho-
minem: nec aliam ob causam, quàm quia est
locus sanctificationis nostræ, vt est apud Ie-
remiam, & quia nos participes illius sumus
quoad sanctitatem & gratiam, quam nos
voluntariè geniti verbo veritatis, & initium
aliquod creaturæ eius, participamus de eius
plenitudine; regenerati vt pulchrè attigit S.
Fulgentius lib. de Incarnat. & grat. Christi
cap. 20. per generationem aliquatenus pro-
portionalem ei quæ ipse & ab æterno de pa-
tris substantia, & in tempore per vnionem
hypostaticam, à patre genitus est. Restringit
porro hæc explicatio nomen omnis creaturæ
ad hominem. Soli quippe homines inter
creaturas subluhates, per Christum homi-
nem

T 2 nem

nem regenerantur, eumque ad modum prædictum habent primogenitum. Sed hoc non est præter usum scripturæ, ut S. Gregorius observavit hom. 29. in Euang. & pulchre Origenes hom. 2. in diuers. sic Scribens. [Tertius mundus est, qui ratione medietatis, & superiorem spiritualium, & inferiorem corporaliū in seipso copulat, & de duobus vnum facit. & in homine solo intelligitur, in quo omnis creatura adunatur. Corpore enim constat & anima, corpus de hoc mundo, & anima de altero mundo colligens, vnum facit ornatū & corpus. Quæ de compagine vna conglobantur, omnem mundanum hominis conficiunt ornatū; idēque homo dicitur *omnis creatura*. Omnis namque creatura in ipso velut in officina quadam conflatur. Hinc & ipse Dominus prædicatis Discipulis præcepit; *predicate Euangelium omni creaturæ*.] Et inferius hoc planē sensu accipit titulum Christi in quo versamur, sic dicens. [Verbum Incarnatum Dominus noster Iesus Christus, plenitudinem gratiæ secundum humanitatem accepit, quoniam caput est Ecclesiæ, & primogenitus est creaturæ vniuersæ; hoc est totius vniuersalitatis humanitatis, quæ in ipso, & per ipsum, sanata & restituta est.]

325 Non pauci tamen ex iis qui Christum primogenitum omnis creaturæ interpretantur ratione naturæ assumptæ, accommodatiū ad præfens institutum philosophantur. Non enim in huius tituli explicatione, respiciunt ad oleum illud lætitiæ quo Christus præ participibus suis inunctus est, sed Christum vocant *primogenitum omnis creaturæ*, quia honore prælatus est omnibus creaturis, & constitutus hæres vniuersorum. Notum enim est; quæ & quantæ sint primogenitorum prærogatiuæ, ut latissime prosequitur Tirag. in præfatione Operis de iure primogenit. & alij quos citat Pinca l. 2. de Salom. cap. 1. num. 2. Itaque Christus est primogenitus omnis creaturæ, quia omnes honore præcedit. Ita apertè habet creditus Anselmus Coloss. 1. qui post multa in eam sententiam, quibus tradit. Christum in suscepra humanitate dici *primogenitum*, subdit. [primogenitus ergo dicitur omnis creaturæ, quia sicut primogenitus omnium fratrum, primatum dignitatis obtinet inter omnes fratres, sic humanitas Christi primatum dignitatis obtinet inter omnes creaturas, ut sedeat cum principibus & solium gloriæ teneat.] Pelagius breuiter idem tradit ad eundem locum, sic scribens. [Dicitur Christus primogenitus secundum assumpti hominis formam, non tempore, sed honore iuxta illud, *filius meus primogenitus Israël*.] Theodoretus item quamuis ex interprete paulo obscurius loquatur, videaturque ad eos accedere, qui Christum primogenitum omnis creaturæ ratione generationis æternæ dictum censent; tamen reuera quantum ex probationibus quas adhibet, & toto commentarij ad hunc locum decursu colligitur, *primogenitum* Christum ratione primi honoris Christo delati, dictum existimat: quod confirmat ex eo quod Apostolus, Sanctorum cœtum appellet *Ecclesiam primi-*

tiarum siue *primogenitorum*. [Non quod omnes, primi naturā soluerint matrum uteros, sed quia maior honor primogenitis lege tribuebatur, eorum præstantiam & honorem significauit per hanc appellationem.] Verba sunt ipsius Theodoret, apud quem verba illa ex interprete ad initium commentarij in hunc locum. [Est ergo primogenitus creaturæ, non quod sororem habeat creaturam, sed quod ante omnem creaturam sitgenitus.] incommode videntur exprimere autoris mentem. Sonant enim potius interpretationem huius tituli, de Christo secundum naturam diuinam spectat. Itaque postrema verba sic potius efferranda fuerant. [Sed quod genitus, (is inquam qui filius est, etiam quod generationem temporalem;) ante omnem creaturam sit; supple *constitutus*, & honore prælatus ut moris est præter ceteris liberis primogenitos. Addi potest ad roborandam interpretationem tituli in quo versamur, illud psalmi 88. *Ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus terre*. Quæ verba iuxta literæ extimū corticem, de Salomone dicuntur, qui non erat primogenitus Davidis; & tamen dicitur à Deo *primogenitus*, id est excelsus præ Regibus terræ. Similiter ergo Christus primogenitus est omnis creaturæ, quia toti creaturarum vniuersitati, est prælatus honore ac dignitate.

Tertium eundem titulum explicandi ratio, ex S. Ambrosio.

326 Vtriusque propositarum interpretationum admitatur, perinde est ad rem nostram. Tertiam addo non omnino licet incongruentem, & quod à S. Ambrosio sitnata, non aspernandam. Sic habet lib. 1. Hexaem. cap. 4. [Ipse Christus est primogenitus omnis creaturæ, siue quia ante omnem creaturam, siue quia sanctus, quia primogeniti sancti sunt, ut primogenitus Israël: non quia ante omnes, sed quia sanctior ceteris. Sanctus autem Dominus supra omnem creaturam, & secundum corporis susceptionem, quin solus sine peccato, solus sine vanitate. Omnis autem creatura, subiecta vanitati est.] Nimirum primogeniti apud Hebræos sancti erant, tum consecratione, tum debito. Itaque non abhorret ab usu scripturæ, ut sanctus dicatur primogenitus, & sanctus præ omnibus, primogenitus omnium. Non est quidē omnis primogenitus sanctus: sed tamen omnis sanctus, est primogenitus. De quo pereleganter & copiose disserit idem S. Ambrosius lib. 2. de Cain c. 2. & epist. 14. quæ est ad Irenæum. Christus ergo est primogenitus omnis creaturæ, id est sanctus domino & in se sanctus præ omnibus creaturis, ac nominatim præ participibus.

Quod alij primogenitum in nata humana Christum statuunt, quia est primum intentione opus Dei, & in primo rationis signo editus est ante omnes colles, id est priusquam de vlla quantumvis sublimi creatura edenda ageretur Deus consilium; hoc inquam nobis iuxta principia l. 3. iacta, probari non potest. Vidimus enim Christum non esse decretum, nisi

nisi occasione peccati, atque adeo totum naturæ ordinem, & aliqua ex parte ordinem gratiæ, in priori rationis signo esse decretum: postea vero conclusio per peccatum ordine diuinitus constituta, successisse remedium, per Christi aduentum tunc præfinitum. Quare sistendum est in alterutro priorum duorum modorum explicandi hunc titulum.

Vsus doctrinæ.

Vsus doctrinæ esse debet, immensa quædam æstimatio dignitatis Christi Domini, tanquam apicis creaturarum omnium. Apud Proclum in Chrestomathia, descriptus habetur ritus Daphnephoriorum, quem possit quis ad Christum aptare hac ex causa. Gestabatur oleagineum lignum lauris ornatum, & exornatum variis floribus. In apice ænea sphaera imposita erat, ex qua alia grandiuscula subiecta, tum minor plurimæ dependebant. Medio ligno purpureæ coronæ aptabantur, minores superioribus trecentæ & 65. numero. Suprema sphaera iuxta Proclum, Solem & Apollinem, proxima lunam, globuli alba & stellæ, coronæ cursum annum significant. Comitabantur Daphnephorum, Chori virginum. Hæc summum de eo ritu ex Proclo. Quæ sic licet accommodare: In ordine quoque creato, sed nominatim in supernaturali, Christus summum verticem occupat, ei subest immediatè Deipara, quam cælestes ordines beatorum spirituum consequuntur, Apostoli & Martyres, & omnes qui in temporum cursu perueniunt ad regnum, perficiunt fertum hoc decoris. Comitantur illuc aliquando peruenturi, qui hic viuunt puri & nitentes.

CAPVT III.

*Christus, Dominus omnium, heres
Vniuersorum.*

327 **D**OMINIUM aliud est proprietatis, aliud iurisdictionis. Hoc quia erga subiecta duntaxat ratione pollentiā exercetur, infra videbimus quale nam fuerit in Christo. Nunc dominium proprietatis, quod æquè in omnia potest cadere, consideremus. Potest autem dominium proprietatis in Christo distingui duplex; nempe vnum naturale, siue fundamentum in titulo humano, alterum supernaturale.

*Dominium proprietatis humanum,
tenue in Christo.*

Primum dominium in Christo, ad valdè pauca extensum est; Tantum abest vt sic illud quo Christus est Dominus omnium. Est quidem de fide definitum à Ioanne 22. Extrah. cum inters nonnullos, & Extra. qui quorundam,

Christum habuisse aliquando alicuius rei dominium, saltem simul cum collegio Apostolico spectatum. Semper enim Pontifex de dominio illo agens, Christum & Apostolos iungit; nec agit de dominio Christi ante baptismum quia tunc Christus erat quasi filius nondum emancipatus, idcirco nihil habens proprium: sed tantum agit de Christi dominio post baptismum, cum iam instituerat collegium Apostolicum: & pro eo tempore, dehnit fuisse in Christo & Apostolis, rei alicuius dominium humanum, quale passim habent ceteri homines: idque negare, docet esse contra fidem, & patet ex loculis quos Iudas prædatus, dicitur fur; quo pacto non appellaretur, nisi loculos expliendo, peccasset contra iustitiam, & violasset dominium Christi, vel eius simul & Apostolici collegij in talia bona. De hoc igitur non licet sua fide dubitare. Quinetiam nonnulli volunt, Christum in aliqua prædicti temporis parte, scorsim ab Apostolis spectatum, vt infirmis benignè condescenderet, habuisse sibi aliquid proprio & peculiari dominio: Idque de loculorum dominio affirmat Iustina. disp. 1. in Paulum cap. 4. à num. 25. Tamen saltem in alia aliqua prædicti temporis parte, certum est Christum nihil priuatim habuisse, sed ad summum in communi: vt ex eo constat, quod Matth. 8. proficitur se pauperiorem vulpibus foueas habentibus, & volucris cœli, nido non destitutis. Et sunt qui addant, pro aliqua parte eiusdem temporis, Christum nullius prorsus rei, atne in communi quidem habuisse dominium. Ita enim censent Miranda t. 1. Manual. Prælat. quæst. 11. art. 3. Azor. tom. 1. l. 1. c. 2. cap. vltimo q. 12. Valq. tract. de reddit. Eccles. cap. 1. §. 1. num. 5. Quamuis autem hoc incertum esse dicat Suares t. 2. 3. p. d. 28. l. 2. & impugnari validdè videatur, ex eo quod vestes quas Christus semper habuit, nullius alterius fuerunt quàm Christi saltem simul cum collegio Apostolico eas in communi possidentis: Nihilominus per se liquet, etiam si hoc qualecumque dominium Christo, aut cum Apostolis communiter, aut ipsi soli & priuatim concedatur, longè augustius esse quàm dominium aliud, quod in Christo agnoscere potest.

*Supernaturale in omnia, qui
repudiens,*

328 Hoc est secundum dominium proprietatis, quod *supernaturale* vocabam, quia fundatur in supernaturali titulo, quamuis spectato obiecto qua ex parte temporalia complectitur, dici possit *temporale*, vt & *spirituale* qua ex parte substantias & formas spirituales comprehendit. Nihil enim est infra Deum, quod ambitu huius dominij non comprehendatur, & Christi non sit, etiam directè. Huiusmodi amplissimum & multis creaturarum finibus coercitum dominium proprietatis, Christo vendicant scripturæ, ac Patres, suffragante ratione. Delibabo selectiora quædam, præter alia quæ in hanc rem produciunt recentiores, qui huic sententiæ de Christi dominio proprietatis in res

T 3 omnia.

omnes, astipulantur: vt Nauarrus in cap. no-
uit. de iudiciis, notat. 3. num. 64. Toletus in
cap. 13. Ioan. ad illud, *sciens qui omnia dedit ei*
Pater in manus, & ibi annot. 17. in fine, In-
stian. Hebr. 2. 8. & Prolego. in Paulum disp.
1. c. 4. num. 25. Lorinus in psal. 8. v. 9. in fine,
Alphonfus Mendoza relect. de dominio
Christi à num. 13. Salaz. in cap. 8. Prouerb. à
num. 105. Præpositus 3. p. quæst. 22. dub. 2.
Refragante tamen Vasque 3. p. d. 87. c. 6. qui
dominium hoc Christi supernaturale, depref-
sus diuino, & superius humano fundato in
titulo merè temporali, pertinensque ad om-
nia reata, putat commentitium, & pugnant
cum dominiis humanis, quæ nemo diffiteretur
aut diffiteri potest. Et videri etiam potest,
pugnare cum Christi paupertate, tam decan-
tata in scripturis & apud DD.

*Admittitur, probaturque ex
Scripturis.*

329 Nihilominus dominium quod Chri-
sto assignabam, agnoscunt scripturæ non vno
loco. Eoque fortassis respiciebat is qui Pet-
rum Blessensem damnauit blasphemæ, eo
quod Christum dixisset, factum esse pro no-
bis pauperem, vt ipse Blessensis refert in In-
uectiua contra deprauatorem operum suo-
rum. Quæ quidem inepta prorsus est censu-
ra; cum scriptura ipsa loquatur eo modo quo
Blessensis. Tamen non potuit alium colorem
habere qui eam censuram tulit, quàm quod
in variis scripturis prodatur Christi domi-
nium, quo videtur paupertas excludi. Inpri-
mis ergo S. Petrus Act. 10. hoc Christi domi-
nium videtur tradere verbis illis. *Verbum mi-*
sit Deus filiis Israël, annuncians pacem per Iesum
Christum, hic est omnium Dominus. Video id
posse accipi de dominio iurisdictionis. Vide-
turque eum locum sic accepisse Nyssenus
orat. 11. (imo 12.) contra Eunom. verbis illis.
[Deus et si serui formam induit, non ipse
seruus efficitur, sed ad dominationem & re-
gnum extollit quod subicitur, Dominum &
Christum faciens, quod humile & humanum
est.] Idem habet Cyrillus Hieros. catech. 10.
Dicit quidam ex Apostolis & c. *Sermonem mi-*
sit Euangelizans per Iesum Christum: Hic est
omnium, Dominus. Quando autem dicit, *om-*
nium, nullam domini partem excipit. Siue
enim Angeli, siue Archangeli, siue Principa-
tus, siue quidpiam eiusmodi rebus creatis ab
Apostolis nominatum; omnia sunt dominio
filij subiecta. Angelorum est Dominus, sicut
habes in Euangelis; *Tunc recessit ab illo Dia-*
bolus, & Angeli acceperunt, & ministrabant ipsi;
quod est officium seruitutis. Cum ex virgine
nasci debebat: ministrabat tunc Gabriel;
propriam dignitatem esse reputans, ipsi mini-
strare. Alia loca addit quæ solum dominium
iurisdictionis sonant.

330 Posset igitur locus Petri, non de do-
minio proprietatis, sed de solo dominio iu-
risdictionis seu regno accipi. Sed cum scriptu-
ra non distinguat, nec nos distinguere debe-
mus. Quinetiam vox *domini* potius sonat do-
minium proprietatis. Et quæ rationes, Chri-
sto arrogat dominium vniuersale iuridici-

tionis, eadem dominium quoque proprietatis
vendicant, vt mox videbimus. Itaque non
videtur negandum, quin princeps Aposto-
lorum, Christum denominans *omnium Domi-*
num, signatum voluerit vniuersale dominium
proprietatis, quod Christo concedimus. Idem
tradit Paulus Hebr. 2. accommodans Christo
illud psalmi 8. *Constituisti eum super opera ma-*
nuum tuarum: omnia subiecisti sub pedibus eius.
In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit
non subiectum ei. Quæ item tradit 1. Corinth.
15. verbis illis. *Omnia subiecit sub pedibus eius.*
Cum autem dicat, omnia subiecta sunt ei, sine do-
bio prater eum qui subiecit ei omnia. Nihil luco-
lentiùs aut expressius, in hanc rem, desiderari
videtur posse. Præterea verò idem Apostolus
Hebr. 1. agens de filio nobis loquente in Pa-
tris nomine, atque adeò homine, ait, *quem con-*
stituisti heredem vniuersorum idcirco quod desce-
dens Hebraismo admodum frequenter, posses-
sionem ac dominium omnium. Nec omitten-
dum est illud ex cap. 13. Ioan. *omnia dedit ei*
Pater in manus. Non me latet, aliquos Patres
hæc verba ita accipere, vt sensus sit, Deum
commisisse Christo totum negotiorum salutes
ac redemptionis nostræ. Ita S. Chrysostomus
hom. 69. in Ioannem, & Origenes tomo 32.
in idem Euangelium, ac Theophilactus; con-
sentiantque Toletus, & Maldonatus ad lo-
cum prolatum. Existimo tamen adhærentium
potius aliis, qui verba proposita, de vniuer-
sali ac pleno in omnia Christo dominio in-
terpretantur: inter quos est S. Augustinus
tract. 55. in Ioannem, S. Cyrillus lib. 9. in idem
Euangelium cap. 3. S. Gregor. 3. moral. c. 12.
Theodorus Hereadeotes ac Mopsuestenus
ad locum citatum. Et eorum aliqui rectè
confirmant suam hanc interpretationem, et
scopo Euangelistæ, qui narraturus Christi
Domini summam demissionem in extrema
cæna, ne Christus ex abiectione voluntaria
ad lauandos discipulorum pedes, cuiuspiam vi-
lesceret; præfatur cum quamuis esset hæc
vniuersorum, & planè omnium Dominus;
tamen mox abiturum ad Patrem, vt restaret
magis relinqueret tam necessariam mortali-
bus humilitatis doctrinam, voluisse discipu-
lorum pedes lauare.

Supplicium SS. Patrum.

331 Habemus pro veritate in qua ver-
samur, non modò scripturas allegatas, sed
etiam Patres qui eas in sensum propositum
sunt interpretati, quibus addo nonnullos
alios. Inprimis verò S. Bernardum lib. 3. de
confid. cap. 1. sic affantem Papam Eugenium,
cum dixisset Apostolos, constitutos esse prin-
cipes super omnem terram. [Eis tu successisti
in hæreditatem, Ita tu hæres, & orbis hære-
ditas. At quatenus hæc portio te contingit,
aut contigerit illos, id sobria consideratione
pensandum. Non enim per omnem vt reor
modum, sed sanè quadamtenus (vt mihi vi-
detur,) dispensatio tibi super illum credita
est, non data possessio. Si pergis vsurpare &
hanc, contradicit tibi qui dicit, *meus est orbis*
terra, & plenitudo eius. Non tu ille, de quo
Propheta; & eris omnis terra possessio eius.
Christus]

Christus hic est, qui possessionem sibi vendit, & iure creationis, & merito redemptoris, & dono Patris. Cui enim alteri dictum est; *posula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra?* Possessionem & dominium cede huic; tunc illius habet. Locus est expressissimus & citra expensionem ullam manifestissimus. Idem S. Bernardus serm. 2. de Ascensu Christi operibus confirmat Christum fuisse vniuersorum Dominum, talémque ab omnibus creaturis agniti docet. [Terra enim (inquit) cognouit dominum, quia ad vocem virtutis eius, cum clamasset magna voce, *Luxare veni foras*, mortuum reddidit. Cognouit mare, quia solidum se præbuit sub pedibus eius, ita ut Apostoli cum putarent phantasma esse. Cognouit infernus, cuius ipse portas areas, & vates ferreos confregit, ubi & ligauit illum insatiabilem homicidam qui vocatur *Diabolus & satanas*. Profecto qui mortuos suscitauit, leprosos mundauit, cæcos illuminauit claudos firmavit, & omnes exsufflauit infirmitates, Dominus omnium fuit; & eadem manus qua fecerat, quæ defecerant reficiebat. Sic & qui in ore piscis, cum ipso pisce stateram inueniri prædixit, patet procul dubio quia maris, & omnium quæ in mari mouentur, Dominus fuit. Qui verò traduxit areas potestates, & affixit eas cruci suæ, claret quia super infernales officinas, potestatem accepit.]

S. Anastasius Sinaita, initio libri septimi (imò octauo, nam vitiosa est inscriptio in omnibus quas vidi editionibus,) explicatissime & pulcherrimè tradit, quomodo Christus sit Dominus. Obseruâtque per septemdecim prima Geneseos capita, (iuxta diuisionem capitum quam sequebatur,) quandiu sermo fuit de prima mundi molitione, Deum simplici nomine *Dei*, fuisse designatum. Ex quo autem ventum est ad iteratam narrationem molitionis diuinæ, in typum instaurationis rerum per Christum faciendæ, illicd Molem non ultra nominasse *Deum* simplici nomine *Dei*, sed vocasse *Dominum Deum*. [Nam quod de humanæ naturæ ab eo susceptione accipitur hoc nomen, *Dominus*, audi David dicentem; *Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis*. Et rursus, *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextera meis*, nempe post susceptam carnem. Sedere enim est proprium corporum. Vnde & Gabriel è cælo hanc deduxit appellationem, dicens gloriofissimæ Deiparæ; *Aue gratia plena, Dominus tecum*. Et Gabrielis coangelis dicunt pastoribus qui erant in Bethleem, *Natus est vobis Christus Dominus in ciuitate David*. Cum quibus Elizabeth, ut præclara par Angelis: Angeli mater, dixit pari Angelis, & quæ erat vel Angelus vel Archangelus, & etiam supra Angelos Dei matri. Et vnde mihi hoc, ut veniat mater Domini mei ad me! Paulus autem id quod Christi Domini erat corpus, nominat Dominum. Non, (inquit,) *Dominum gloria crucifixi*. Et in descensu ad inferos, & in assumptione ad cælos Dominum fortem, & potentem, & Dominum exercituum, Christum Angeli appellant.]

En Christum, iudice Anastasio, absolute & simpliciter Dominum, & antonomastice sic denominatum, ex quo carne vestitus est Deus S. tamen Athanasius orat, contra Sabellij Gregales, plerasque Scripturas addens, quibus probet dominum in scripturis, de Verbo non de Christo dici. Ut ut sit, aperte à nobis stat Anastasius.

S. Gregorius hom. 8. in Euang. exponens cur Christus peregrè sit natus non domi parentum, sic habet. [Qui non in parentum domo, sed in via nascitur, ut profectò ostenderet, quia per humanitatem suam quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur. Alienum videlicet non secundum potestatem dico, sed secundum naturam. Nam de potestate eius scriptum est; *In propria venit*. In natura etenim sua, ante tempora natus est; in nostra, venit ex tempore. Qui ergo æternus permanens temporalis apparuit, alienum est ubi descendit.] Faterur S. Gregorius, Christum secundum humanam naturam nudam, natum esse in alieno: potestatem tamen Christi in omnia, ex quo venit, perspicue agnoscit: rationemque optimam huius veritatis continent eius verba, quam propositum ac euolutum venio.

Ad idem, ratio valida ex vnione.

342 Rationem ergo huius in Christo dominij proprietatis, ex eo inprimis licet eruere, quod Christus in propria venit tanquam filius familias, non ut extraneus. Quo etiam facit, quod Apostolus Christum vocat *heredem vniuersorum*. Vox enim *hereditas*, quæ ut plurimum, siue seclulis impeditis per accidens, ut sterilitate, ingratitudine, scelere, cadit in eum qui est filius, insinuat, Christum titulo filiationis naturalis factum esse Dominum omnium. Nec refert quod vox Græca *καρπώτης* quæ apud Apostolum legitur, significet potius *fortitum*, quam eum quem *heredem* passim vocamus. Hæc enim possessio, & hoc dominium vocari debet *fortis*, spectata prima radice ex qua habetur. Quamuis enim supposito quod Christus sit productus, deberetur ei huiusmodi dominium; tamen ut produceretur, & humanitas Verbo vniiretur, meta fors fuit per comparationem ad Christum; quia ei obtigit absque meritis. Eaue ratione, iustificatio quoque nostra appellatur *fortis*, ut D. Augustinus norauit in psal. 34. Christus ergo forte factus est filius. Ex quo tamen filius est, verè est dominus vniuersorum, & Patris hæres. Quadrat cum hac ratione perbellè, quod Psaltes de Christo ait psal. 67. *Ascendit super occasum, dominus nomen illi*. Eum enim ascensum super occasum, aliud non esse, quam Verbi Incarnationem, scitè in hunc modum tradit Isidor. Pels. lib. 1. epist. 248. respondens Dracontio Presbytero. [Quæris quonam pacto, cum Deus *oriens* appelletur, ac *lumen inactesum* sit, super occasum tamen ascenderit. Respondeo; *oriens* vocatur diuinitas ortus ex pers, quæ sempiternum lumen est. *Ascensus* autem *super occasum*, est humanæ paupertatis, communio ac Societas, quæ occasus est, ac nostri similis

similis, si cum superno splendore comparatur. Incomparabiles enim hæ duæ res erant, priusquam eas artifex in se ipso copulasset. Ex eo ergo duarum naturarum nexu, unde extitit Christus filius Dei naturalis, effectum est, ut Dominus nomen sit illi. Ut omnia inquam quæ Patris sunt, dominio proprietatis eius subiaceant. Nam si filius, & hæres per Deum. Et cum respectu Dei qui est pater immortalis, hæreditas non possit adiri à filio post patris mortem, necesse est ut cum primùm filius est in statu, paternæ hæreditatis dominium obtinendis, (in quo statu semper fuit Christus, etiam si adhuc viator,) hæreditatem illi cedat, sitque eius Dominus.

Exprimitur per repensum Deo homini ob nos pauperato, diuitias.

343 Hoc ipsum voluerunt non pauci Patres, qui Christum dixerunt iure factum esse Dominum omnium, quia cum diues esset, ut Apostolus ad Corinthios dixit, propter nos egenus factus est. Ea namque paupertas Christi, si de prima & principaliore agamus, alia non fuit, quam nostræ carnis assumptio. Sic Nazianzenus orat. 38. Christum, cum diues esset, factum egenum, interpretatur assumptisse carnem, quæ egestas ipsa est. Vbi Niceas, carnem dici paupertatem observat, quia tam multis eget ad sui conseruationem. Quod Elias ad orationem 10. ferè in fine rectè prosequitur. Rursus Theologus orat. 10. n. 38. S. Basilium laudat, quod paupertatem coleret in victu facile parabili memor Christi, qui carnis paupertatem nostra causa subiit, ut nos ipsius diuinitate locupletemur. Ex eodem S. Cyrillus in calce anathematismorum, allegat egregium hunc locum, decerptum è commentariis in epistolam ad Philippum. quæ non extant. [*Hoc sapienter quod & in Christo Iesu, qui cum esset in forma serui, non est rapinam arbitratum æqualem se esse Deo, sed seipsum exinanivit, formam serui accipiens. Quid pauperius sub Deo figura serui? Quid humilior sub rege omnium, quam venire in communionem pauperis nostræ naturæ? Qui rex regnantium & Dominus Dominantium, serui formam induit, subditus sit potestatem gentibus. Dominus creaturæ, in speluncam diuertit. Qui vniuersum palmo concludit, non inuenit locum in diuersorio, sed in præsepio brutorum reclinatur. Mundus & immaculatus, humanæ naturæ suscipit sordes, & omni paupertate nostræ perfunctus, usque ad mortis finem peruenit. Videtis voluntariæ paupertatis mensuram.*]

S. Ambrosius in psal. 40. v. 1. [Beatus ergo qui intelligit super Christi inopiam & paupertatem: qui propter nos pauper factus est, cum diues esset. Diues in regno, pauper in carne, quia suscepit hanc pauperem carnem. Pauperes enim facti sumus nimis, qui virtutum exuias pretiosas fraude serpentis amissimus, exclusi de paradiso, eieciti de patria in exilium relegati, ipso quoque nudati corporis integumento, quod antea virtutum septa munibant, postea delicta nudarunt. Si ergo

egenus & pauper in carne, vtiq; egenus & pauper in carnis istius passione. Non ergo in diuitiis suis, sed in nostra passus est paupertate. Ideoque non plenitudo diuinitatis, que in illo corporaliter habitat, ut scriptura testatur, sed caro passa est.] Habet alia in eam rem plurima.

344 Chrysostomus hom. 17. in 2. Cor. tractans illud Pauli, scitote gratiam Domini nostri Iesu Christi, qui cum diues esset, egenus propter nos factus est, potentem adhortationem quæ inde Apostolus Corinthios impellit ad promptè & largè erogandam eleemosinam, sic glossat. [Considerate animo expendite & cogitate, gratiam Dei, & ne obiter prætercurratis illam, sed benè coniectetis illius magnitudinem, quanta sit & qualis, & nullis rebus vestris parceatis. Ille gloriam euacuauit, non ut vos diuitiis illius, sed paupertate diresceretis; Si non credis quod paupertas diuitias facit, cogita Dominum tuum, & non ultra dubitabis. Nisi enim ille factus esset pauper, tu non factus esses diues. Nam hoc mirabile est, quod paupertas opulenter fecit diuitias. Diuitias autem hoc loco dicit, scientiam pietatis, peccatorum purificationem, iustitiam, sanctimoniam, & innumera bona quæ nobis exhibuit, & exhibiturus est, maxime cum omnia per paupertatem factus sit nobis. Quia paupertate? quia assumpsit carnem, & factus est homo, & passus est ea quæ passus,] quod illustrat S. Augustinus serm. 15. de verbis Apostoli cap. 1. Et copiose in psalmum 101. in titulo, post latè descriptas Christi diuitias, [Merendum est, inquit, ne tantis diuitiis nostra paupertas faciat iniuriam. Quære adhuc tamen, ne ipse sit pauper iste, quoniam verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Respice & illam vocem, ego seruus tuus, & filius ancilla tue. Accende ancillam istam castam, & virginem, & matrem. Ibi enim accepit paupertatem nostram, ubi serui formam indutus est, semetipsum exinanienti, ne diuitias eius expaulesceret, & ad eum accedere cum tua mendicitate non auderes. Ibi accepit, inquam, formam serui, Ibi nostram indutus est paupertatem, ibi se pauperavit, ibi nos ditauit.]

Vigilius lib. 4. contra Eutychem, cum retulisset hæc aduersarij verba [conferentium hominis infantem, & si quid aliud voluntariæ paupertatis est proprium,] subiit. [Quæ est enim eius paupertas, nisi naturæ infirmitas, quàm id quod ait Apostolus, qui cum diues esset, pauper factus est.] & S. Gregorius ad titulum psalmi 5. peruenit, qui est oratio pauperis, sic scribit. [Quis est iste pauper, cuius in hoc psalmo notatur oratio, nisi ille de quo ait Apostolus, qui cum esset diues, pauper pro nobis factus est? &c.] Idem breuius habet 18. mor. c. 19. exponens illud, eos quos obliuiscis pes egeni hominis.

Luculentissimè Fulgentius lib. contra sermonem Faust. cap. 13. [Factus est habitus seruus, sed Dominus rerum omnium naturaliter esse non destitit. Et factus est secundum carnem pauper: nihilominus tamen secundum diuinitatem ditissimus mansit. Hinc est quod Beatus Apostolus, Christianos asserit pauper-

tate ditatos, dicens: *Nostis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quia propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius paupertate vos divites efficeret.* Nos autem divites sua paupertate nullatenus faceret, si pauper factus, naturalis divinitatis in se divitias non haberet. Idem obiter habet S. Cyrillus lib. 2. Pentab. c. 3. Sed & inter posteriores Richardus à S. Laurentio, eum locum psalmi 48. *simul in unum dives & pauper*, de Christo divite simul & paupere non semel accipit. Nam divitias, nomen Dei Verbi quod in Christo fuit mundum reconcilians sibi, apertè præfert. Paupertas verò ei qui carnem nostram induerit, incomperata esse non poterit. Ita ille lib. 1. de laud. Deipa. ferè initio, & eiusdem libri cap. 5. §. *aliter distinguere*, & aliquoties alibi.

Affines, vel iidemque tituli domini prædicti, aliunde illustrati.

346 Qui ergo Patres, Christum meritò ditatum, & dominio rerum omnium donatum dicunt, quia pauper factus erat, de hac præsertim paupertate locuti videntur, atque ita revolvuntur in propositam domini Christi rationem ex filiatione naturali huius hominis ad Deum, consequente hypostaticam unionem. Nec abhorret ab eo fundamento seu titulo domini Christi in res omnes, quod Apocal. 5. legitur, *dignus est agnus, accipere virtutem & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem.* Vox Græca quam interpretes noluerunt divinitatem, sonat divitias, quæ, quo pacto legunt plerique Græci codices quos abs se viros testatur ibi Ribera: consentiuntque latini quidam, ut Primasius, & Tychonius. Nec abnuis Ribera quin per librarum fortitudinem, loco vocis *divitias*, poneret primò poni *divinitas*: quæ postea vox, ut sensus cohereret, & Grammatica indemonstraret, mutata sit in *divinitatem*. Ea autem lectio egregie confirmat quod dicebamus de Christo facto Domino, quia pauper factus erat. Iustissimum quippe fuit, tantæ paupertati ob salutem nostram & Dei gloriam susceptæ, rependi immensas divitias, non modò spirituales, sed etiam temporales, fundatas in supernaturali titulo, & contentas eo dominio proprietatis rerum omnium, quod Christo nunc vendicamus.

347 Fortassis autem licebit eam quoque fortitudinem, cuius mentio est in citato loco Apoc. de huiusmodi divitiis ac dominio proprietatis exponere. Opes enim quarum dominio quis potitur, sunt robur & sanguis Domini ut in opere de martyrio p. r. c. 5. tradere memini. Christus autem infirmus pauper factus carnis susceptione, debuit fortitudinem ac opes divinas suscipere, & dominari omnium planè rerum creaturarum. Audiendus in hanc rem Anastasius Sinaïta, sub initium libri 7. (imo 8.) in Hexameton postquam multis probasset, nomen domini, ex usu scripturarum cadere non aliquando in humanitatem, aliquando in divinitatem, aliquando in utrumque ut fabulatur Nestorius apud S. Cyrillum lib. 4. pentab. cap. 6. sed tantum in

Deum post humanizationem. [Si vis (inquit Anastasius;) etiam causam propter quam Deus nominatus est Dominus post carnis susceptionem, ego id tibi confidenter interpretabor, divinarum Scripturarum, & Sacrorum eorum interpretum habens suffragium. Celeberrimus ergo & rerum divinarum mysta Apostolicus Dionysius, dicit in Sapientissima sua Theologia, quod Deus Græcè dicitur *θεός* ex eo quod omnia *θεοῦ* id est *contemplatur & afficit*; Dominus autem, nempe *κύριος*, ex eo quod *κυριεύει* id est *dispositione habeat ac dominetur*, *κύριος* enim dicitur potentia ac dominatio, ut *κύριος* dicitur, quod est *ociosum & non habet robur ac potestatem, sed vacuum & inane redditur*. Rectè ergo aptèque & convenienter, in suo adventu ad hominis quando carnem suscepit, & in terra visus est Deus Verbum, tunc etiam appellatus est Dominus. Nam antea quidem nominabatur *θεός*, ut qui esset mundi *θεοῦ*, id est *contemplator & inspector*. Quando autem, cum per carnem advenisset, tyrannum inimicum nostrum percussit, quando mortem morte affecit, quando nos à Dæmonum manu auulit, quando docuit impios Dei cognitionem; quando gentes à Patre accepit in hereditatem; quando possedit fines terrarum; quando dominatus est à mari usque ad mare; & à fluviiis usque ad fines orbis terrarum, tunc Dominus est appellatus, ut qui nostri dominaretur, in quos antea dominatum obtinebat Diabolus. Idque David apertè prophetans, ei dixit, Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra? Et quoniam ab ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini. Et excelsus super omnes gentes Dominus Iesus. Et Dominus regnavit, decorem induit est carnis. Induit Dominus hominem, crucis fortitudinem propter ipsum qui erat infirmus, & præcinxit se.] Habes Christum dominio rerum omnium donatum esse, & ut talem agnitus, ac denominatum fuisse, ratione assumptæ humanitatis, in qua excurrens est omnia illa opera quæ recensuit Anastasius.

Nisi quis malit, alium in illis operibus titulum domini Christi agnoscere, fundatum in redemptione quam operatus est per carnem susceptam. Eo ipso enim quod homo est à Christo emptus pretio, factus est Christi mancipium atque possessio, simulque omnia quæ hominis sunt, in Christi dominium cesserunt. Servus enim (per se loquendo,) quidquid habet, Domino habet, cum ne ipse quidem suus sit, sed Domini. Cum igitur hominis sint omnia visibilia, fatendum est, ea una cum homine cui Christus iure redemptionis dominatur, subiacere Christi dominio. Hac tamen ratione dominium Christi non comprehendit res planè omnes. Non enim Angelus, & quæ ad eos attinent, quia Angeli non sunt redempti, nec eo titulo cesserunt in Christi dominium. Quamquam posset non improbabiler dici, quamvis titulo redemptionis, solus homo & quæ ad hominem spectant venerit in Christi dominium; tamen eo ipso opere quo redemptionem consummavit, passione inquam & morte sua, promeruisse Christum, ut Patet tantæ erga se benevolæ

benevolentiae argumentum, compensaret dominio vniuersali rerum omnium creatarum: ita ut redemptio non quidem formaliter propter redemptio captiuorum, sed propter opus Deo acceptissimum, fuerit Christo occasio, comparandi dominium in res omnes: titulus autem eiusdem dominij, fuerit Patris donatio, tantas filij perfectiones, eiusmodi praemio compensantis.

Dominium Christi praedictum, non colliditur cum humanis dominis, & quale sit.

347 Ex his igitur, dominium proprietatis Christi Domini in res omnes videri potest sufficienter probatum atque fundatum, prolato eiusdem non vno titulo idoneo atque legitimo. Ut tamen inconcussa stet talis dominij assertio, occurrendum est duobus incommodis quae aduersus illud proposita sunt superius. Ex hoc enim dominio Christi, timebatur dominis particularibus humanis, ac etiam paupertati Christi Domini. Verum male ab hoc dominio, timeatur dominij humanis particularibus. Hoc enim dominium Christi de quo agimus, fuit quasi dominium altum. Vnde sicut diuinum dominium, quia est ordinis superioris, compossibile est cum dominis inferioribus; ita & Christi dominium. Potest quoque adduci exemplum humanum dominationis Regiae, quae probe cohaeret cum subalternis dominationibus, plerumque eundem actum respicientibus cum dominatione regia. Imo plerumque ob publicas necessitates, dominium illud regium quod altum vocant, aequè disponit de rebus, ac ipsi priuati earum Domini. Quod ergo cernitur in dominio iurisdictionis naturalis, comparato ad inferiorum iurisdictionem, itemque in dominio alto, collato cum dominio particulari; cerni quoque potest in dominio proprietatis supernaturalis; comparato ad dominium naturale & humanum.

Hinc euertitur quod opponit Vasq. 3. p. d. 87. cap. 6. nempe hoc dominium neque esse excellentiae, quod est Deo proprium, quippe fundatum in creatione & conseruatione; neque esse vtilitatis, quale est dominium particulare humanum: quia hoc genere dominij, nihil potest duobus subiacere in solidum, cum non possit aequè referri in vtriusque vtilitatem; ac proinde concludit Vasques, hoc dominium esse commentitium. Sed haec argumentatio euertitur ex dictis. Nam facile dicere possumus, dominium Christi reduci ad diuinum dominium excellentiae, cum sequatur ex filiatione naturali, & communicatione diuinitatis, Christo facta. Quamuis enim hoc dominium Christi, sit inferius diuino, & verè creatum, ac partum in tempore, tamen respondet diuino, estque quouis dominio humano superius: quia seruat proportionem cum titulo ex quo enascitur, qui sane sublimior & eminentior est quocunque titulo humani dominij. Gratis autem Aduersarius, omnem titulum dominij à dominio vtilitatis distincti, censet esse creationem &

conseruationem. Alios enim praeterea idoneos titulos protulimus, quibus illud Christi dominium sublimius quouis humano dominio, niti possit. Facile item admittere possumus, hoc Christi dominium esse dominium vtilitatis ad sensum Aduersarij, qui vocibus hac in parte gratis abutitur: cum dominium vtilitatis, siue dominium vtile, longe aliud sit à perfecto & pleno dominio proprietatis de quo agimus, ut constat ex 2. 2. Nihil ergo obstat, quominus hoc dominium Christi, vocemus dominium vtilitatis, quia ratione eius Christus, potest propter liberitatem fructus rei percipere, de qua ea disponere tradendo illam alteri, eamve destruendo: quamuis quamdiu de illis fructibus non disponit, tamen non destruit, perstet sub dominio eius qui titulo humano sortitus est eius dominium. Quae est ratio quae Aduersarius cohaesionem diuini dominij (supremi cum dominis particularibus humanis) sufficienter à se monstratam putat: aequè autem (ut vides), hic locum habet, ad cohaesionem huius dominij Christi, & dominij priuatorum hominum demonstrandam. Itaque primum illud caput difficultatum, contra supernaturale dominium proprietatis Christo à nobis tributum, euanesceat.

An cohaereat cum Christi paupertate. De ea, pluscula.

348 Altera difficultatum acies quae hoc dominium Christi impeditur, continetur reuerentissima in Euangelis & Patribus paupertate Christi, quam fuisse altissimam paupertatem statuit Med. C. de elemos. q. 8. ad 4. quæstionem. Et voto firmatam fuisse, censet Suarez t. 2. 3. p. d. 28. l. 1. & l. 3. de voto cap. 1. n. 4. Quod tamen non sit certum quoad voti accessionem, tamen quoad paupertatis exercitium, est extra dubium. Constat enim ex Euangelis, Christum egentem vixisse, & vili ac plebeio victu & vestitu contentum, carnis curam non fecisse diuitum more qui induuntur purpura & bysso, & epulantur quotidie splendide. De vestitu dictum est cum de Christi humilitate, ibique ostensum, vestem Christi inconstitibilem summe sanctam, ut latè prosequitur Card. Vigerius toto tract. de instrumentis Dominicae Passionis, fuisse vestem pauperum plebis Galilaeae & minor Da-lengerium qui l. de vestibus Pontif. c. 1. primum agnoscit eam vestem fuisse vulgarem & simplicem, postea addere fuisse pretiosam, argumento ducto ex eo quod eam serare milites noluerint, ut vni integra cederet. Verum id factum ab eis est, quia ea tunica erat inconstitibilis, cuius disiecta fragmenta fuissent inutilia, non autem ob pretiositatem, quae potius ad diuidendum pellexisset.

Similiter in calceorum genere, illud elegit Christus, quod erat omnium abiectissimum. Imo quod egestatem ampliore praefert, non pauci nudipedem. Item fuisse Christum contendunt, ut Pet. Dam. opus. 12 c. 15. in fine, scribens. [Nunquid & ipse Dominus prouidere sibi calceamenta non potuit, cuius Gentilis perfidia, sola inter se vestimenta diuisit? Nam si ei minime calceamenta decissent,

de illis etiam Sacrae historiae series non tace-
ret. Idem tradunt S. Bonavent. r. 1. Opusc.
epistola de hoc argumento, Catharinus l. 2.
contra Caietanum in animaduersi, ad cap. 1.
Marci, Abulensis in c. 3. Matth. q. 68. quibus
ex parte assentitur Malonius, latè de hac re
differens ad c. 19. Palæoti de Sacra Sindone,
ferè initio. Et quamquam verisimilius sentiunt,
qui Christum communem vitam iustissimis
de causis professum, (vt Suares disp. illa 28.
f. 3. latè prosequitur, non nudipedem quod à
communi vita abhorret, sed calceatum fuisse
pronunciant, vt cum S. Augustino serm. 42.
de Sanctis, aliisque permixtis Patribus quos
proferunt censent Suarj ibid. *sub finem*, Tole-
tus in c. 1. Ioan. annot. 65. Iansen. c. 35. Con-
cor. Ribera fusè Ioan. 1. ad illud, *vt soluiam eius
corrigam*, Iustinian. disp. 1. in Paulum c. 4. n. 18.
Bonac. de Incar. disp. 3. q. 2. p. 6. n. 2. & Baldui-
nus lib. de calceo c. 26. Tamen in calceorum
genere elegit Christus quod erat vilissimum;
nempe solos siue sandalia, quæ magnam pe-
dis partem intectam relinquerent, vt nudæ
necessitati vtiqueque satisfaceret, & pauper-
tatem simul exerceat, cuius vbiq; occasio-
nes captabat.

349 Denique Christus, in vniuersa vitæ
& corporis cutandi ratione, paupertatem
adamauit, at ne tardus ad eius amorem pro-
dendum videretur, ab ipsis cunabulis tantum
paupertatis affectum exhibuit, vt merito S.
Anselmus in speculo Euang. sermonis cap. 4.
alloquens Christum, dicat. [Et tu Domine
vniuersorum, qui nullam habens indigen-
tiam, inter ipsa natiuitatis initia, non horri-
fisti abiectionem paupertatis degustare incom-
moda. Vtenim ait Scriptura, *ibi cum nasce-
retis, non erat locus in diuersorio*, neque cuna-
bula, quæ tunc tunc inueniuntur tuam exciperent
habuisti, sed tu in vili præsepio sordentis sta-
buli, qui terram palmo concludis, inuolu-
tus panniculis, redimatus es, & hoc ipsum à
brutis animalibus mater tua mutuo accepit.]
Et conuersus ex tantæ paupertatis conside-
ratione ad mortales; infans falsis, (imo vt
S. Maximus pace Psalms, eius verba corrigit)
infans veris miserè delusos, & lutum con-
tra se densum aggerentes, exclamat. [Conso-
lamini, consolamini, qui in sordibus pauper-
tatis enutrimini: quia vobiscum est Deus in
paupertate. Non cubat in deliciis splendidi
cubilis; nec enim inuenitur in terra suauiter
virentium. Quid vltra gloriaris o diues, in re
lutea, in volutabro lecti picti & delicati, cum
Rex Regum, suo recubitu stramenta pauper-
um honestate maluerit.]

Petrus Cluniac. l. 1. Epist. 20. paupertatem
religiosam Giselberto commendans, [Pauper
ille fuit (inquit) non habens vbi caput re-
clinaret, necis per quem mundus factus est,
mundum ingrediens, propriam domum in
qua nasceretur inuenit, sed reclinavit eum
mater in præsepio, quia non erat ei locus in
diuersorio. Pauper ille fuit qui de censu Re-
gis reddendo consultus, cum nihil apud
hominem vnde illum posset reddere inuenis-
set, ad inexhaustos Deitatis thesauros se con-
tulit, & quod de domestica arca non potuit
de ore piscis, hamo Petri Apostoli perfoluit.

Pauper fuit, qui cum panis esset Angelorum,
pane sæpè reiciebatur Publicanorum. Pauper
ille fuit, quem nunquam seges propria paut,
nunquam vitis ab eo culta potauit, nunquam
gregis sui vellus protexit, nunquam pecu-
nia quæ vel ex innumeris miraculis congre-
gari potuisset, ditauit, qui nec cœnaculum
vbi vltimum Pascha iam passurus, cum disci-
pulis manducaret habuit, sed à Patre familias
mutauit, dicens, *vbi est diuersorium vbi Pas-
cha cum discipulis meis manducem?*] Insigni-
ter planè de Christo (vt ait) *paupertate*, dis-
putat S. Hilarius in psal. 39. ad illud, *cognoui
quia faciet Dominus iudicium inopis*. Locus est
ex plenior S. Hilarij editione petendus. Bre-
uiter in calce psalmi 69. ad illud *ego verè egen-
us & pauper sum*, vbi negans hæc Davidi,
(quippe Regi,) quadrare, ait esse Christi vo-
cem: qui vt nos disceremus, pauperem se
præstitit, cui ne ad supremam quidem cœ-
nam, nisi quæ sita, & aliena domus fuerit. Il-
lud item psalmi 40. *beatus qui intelligit super
egenum & pauperem*, Theodoretus ibi pul-
cherrimè de Christo exponit, itémque S.
Ambrosius.

350 Hæc de Christi paupertate quasi
personali. Nam illa quidem paupertas qua se
in omnibus pauperibus fecit, admissibilissima
est, & à Saluiano l. 4. ad Eccles. à medio, opti-
mè suscipitur. Non est tamen huius loci Ele-
gantissimè tamen ex ea insert. S. Ambrosius
lib. de Tobia c. 4. non esse quod diuites me-
tuant scelerare pauperibus. Attexo loci
mellitissimi partem, quia orsus à paupertate
capitis, desinit in personalem de qua agimus.
[Nolite (inquit,) iam inuidentem me vestris
commodis æstimare. Putatis quod hominem
subtraham vobis debitorem? Dominum
proinde, Christum subrogo, illum demon-
stro qui vos frandare non possit. Scelerate
ergo Domino pecuniam vestram in manu
pauperis. Ille adstringitur & tenetur, ille
scribit quicquid egenus acceperit. Euange-
lium eius cautio est. Ille promittit pro om-
nibus indigentibus, ille dat fidem. Quid du-
bitatis dare? Si quis vobis Diues huius sæ-
culi offeratur, qui fide promittat sua pro ali-
quo debitore, statim numeratis pecuniam.
Pauper est vobis Dominus cœli, & conditor
mundi huius: & adhuc deliberatis, quem di-
torem quæritis fidei flosorem? Sed allegatis.
Quare pauper factus est, cum diues esset?
Vidistis ergo quia fides eius diues est, fides
eius idonea est. Pauper factus est, cum pro
nobis soluerit, & adhuc paupertas ipsa non
decipit. Nos enim diuites fecit, quos pau-
peres putabatis. Dicit enim Apostolus, *pauper
factus est, cum diues esset, vt illum inopia vos
disceremini*. Bona inopia, quæ largitur diui-
tias. Nolite ergo paupertatem timere, vt sitis
diuites.] En ergo Christum & in pau-
peribus pauperem, & per-
sonaliter quoque
egenum.

Num Christus non pauper modò, sed etiam mendicium fuerit.

351 Quid quod non pauperem modò, sed & mendicium fuisse Christum, & mendicatio comparasse tenuem illam sustentationem qua victitabar, graues autores prodiderunt? Imo Valdensis lib. 4. doct. cap. 3. & 4. & Catharinus admodum fuscè lib. 2. contra Caiet. in notis ad cap. 5. Matthæi, contendunt Ecclesiam definiuisse de fide, mendicitatem Christi contra Goliellum de S. Amore: disertèque asserit Catharinus, Christum non modò fuisse statu mendicium, quod multi Patres tradunt, versantes illud psalmi 39. *ego autem mendicium sum & pauper*, apertèque Nazianz. orat. 41. *sub finem*, sed etiam de facto mendicasse. Refragantur tamen Castro v. mendicitas, Ioan. Med. C. de elemos. quæst. 8. ad 5. quæstum, Caietanus Matth. 5. & latè Palacius Ioan. 4. enarrat. 1. *sub finem*. Non esse sanè ex fide certam Christi siue mendicitatem siue mendicationem, extra controuersiam statuo. Nihil enim reuera profertur, quod eam definitionem suadeat. Item non mendicasse Christum ante prædicationis tempus, quicquid comminiscantur Nouatores, reiecti à Suare t. 2. 3. p. d. 17. f. 3. exploratum dico. Nisi sortè per triduum illud quo duodenis à parentibus absuit, vt meditatur Aelredus sermone de Dominica infra octauam Epiphaniæ, (qui perperam S. Bernardo tribuitur,) sic enim habet. [Per illud triduum autem, inuenerunt eum in templo. Per illud itaque, ubi eras bone Iesu, quis cibum aut potum ministravit? quis detraxit calceamenta? quis membra puerilia vnguentis fouit, & balneis? Scio certè quia sicut tua voluntate, nostram sumpisti infirmitatem; ita cum velles, propriam ostendisti virtutem: & ita cum velles is obsequiis non eguisti. Vbi ergo eras bone Iesu? De his omnibus æstimate, vel conuicere, vel opinari libet aliquid: asserere temerè, nihil licet. Quid dicam Deus meus an vt per omnia nostræ conformareris paupertati, & in te humanæ naturæ calamitates susciperes, quasi vnus è turba pauperum, stipem per ostia mendicabas? Quis dabit me bucellarum illarum sic mendicarum participem fieri, vel saltem diuini illius edulij reliquiis saginari.]

Extra illud quoque triduum, initio iam Euangelij cursu, mendicasse aliquando Christum, piè asseritur, & consentaneè ad paupertatis exercitationem tanto exemplo commendandam. Fauetque quod psalmo 108. Iudas interprete S. Petro Actorum 1. dicitur *persecutus hominem inopem & mendicum*; nempe Christum. Itemque quod 2. Corinth. 8. Christus *cum diues esset dicitur factus egenus*. Verbum Græcū *ἐν ταπεινότητι* propriissimè sic vertitur, *mendicum factus est*. Dixit quidem Armacanus Christum non potuisse esse mendicum, quia erat inextinguibilis dominij proprietatis quod Adam innocens habuit. Alius autem quidam Anglus apud Gersonem p. 3. serm. de Natiu. Virg. consider. 1. blasphemiz damnauit Christi mendicitatem, eo

quod Christus haberet multis titulis ius petendi, quod Doctor ille censebat cum mendicitate pugnare. Sed omnes huiusmodi rationes sunt apertè inanes. Quare admitto piè credi, Christum mendicasse.

Vrgetur ex dictis difficultas mota, circa dominij & paupertatis in Christo cohesionem.

352 Exclamarim hic iure cum S. Ambrosio præfatione in psalm. 35. difficultatem quam in consensione plenissimi dominij & paupertatis cerni diximus, præsentiente. [Veni Paule, interpreta quæ ratione Dominus cæli atque terrarum se pauperem dixerit, quæ sit ista paupertas. Tu certè illum diuitem dixisti. Quomodò idem diues & pauper est, audiamus testimonium Pauli; scitis (inquit) gratiam Domini nostri Iesu Christi, quia propter vos pauper factus est, cum diues esset, et vos eius inopia diuerimini.] Nec minus concinnè Augustinus ad titulum psalmi 101. [sic ipse est (ait de Christo) quomodò pauper. Nam quomodò diues, quis non videt? Vnde enim homines sunt diuites? Puto auro, argento, familia, terra; sed omnia per ipsum facta sunt. Quid ergo ille diuites? Per quem factæ sunt diuitiæ, illæ etiam quæ non sunt veræ diuitiæ? Per illum enim & illæ veræ diuitiæ, ingenium, memoria, mores, vita ipsius corporis, sanitas, census, confortatioque membrorum. Etenim cum hæc salua sunt, & pauperes diuites sunt per illum, & illæ maiores diuitiæ, fides, pietas, iustitia, charitas, castitas, mores boni. Nemo enim & has habet, nisi per eum qui iustificat impium. Ecce quàm diues. Quis enim magis diues, qui habet quod vult alio faciente, an qui facit quod vult, & alio habente? Puto quod diuitior ille qui fecit quod habes: quia quod ille habet, tu non habes. Ecce quàm diues in hoc tam diuite, vnde agnitiui sumus hæc verba? Cinerem sicut panem manducabam, & perum meum cum seipsum miscebam. Vnde illæ, hucite illæ tantæ diuitiæ perueniunt? Multum illud excelsum, multum hoc abiectum. Quid faciemus? Quemadmodum illa ima, illis hominibus contemperabimus? Nimis ad inuicem longè sunt.] Tandem S. Bernardus serm. 1. de resurrectione. [Septemplex occupauit nos lepra superbiæ, in proprietate possessionum in gloria vestium, in voluptate corporum, in ore quoque dupliciter, similiter & in corde. Prima est lepra domus, quia diuites esse volumus in hoc sæculo; sed ab ista mundamur, si immergimur in Iordane, id est in Christi descensu, quo propter nos pauper factus est. Qui benè mergitur hic, quando quæret diuitias huiusmodi. Et verè magna abussio & magna nimis, & diues esse velit vermiculus vilis, propter quem Deus maiestatis, & Dominus Sabaoth, voluit pauper fieri.]

Sanè dissidente paupertatem Christi, & dominium quale proposuimus affirmat Valentia 3. p. d. 1. q. 22. p. 6. verlic. *probatur igitur*. Itaque indirectum duntaxat dominium in res omnes Christo concedit, quatenus ad finem

finem supremæ spiritualis potestatis quæ pollebat, necessarium esse potuit. At dominium directum, quale concessimus, negat posse cum paupertate Christi in Scripturis testatissima, federari, cum notio pauperis excludat dominium. Confirmari potest ea opinio, quia Ioan. 22. Extrau. cum inter nonnullos, & Extrau. quia quorundam, definit Christum habuisse interdum dominium aliquarum rerum. Non igitur omnium, cum ibi doceat Christum fuisse exemplar paupertatis. Nimirum venerat Christus adiuuare pauperem de inopia, vt piissimè illud psalmi 106. accepit Nysl. tract. 1. in psal. c. 8.

Resolutio, & cohesionis declaratio.

353 Statuendum nihilominus est, paupertatem non excludere quodcunque dominium: atque adeò Christum etiam si pauperem, merito dici, habuisse dominium rerum omnium: Quia paupertas rectè coheret cum dominio, quando potestas vtendi est ligata. Quia ratione olim tempore Valentiniani Imperatoris, religiosi omnes retento dominio bonorum, vocabant paupertatem, vt rectè confirmat Vasques t. 2. d. 165. c. 6. & Basilius Poncius quodlib. 3. Scholast. c. 9. Hodièque in Societate nostra, Scholastici approbati, per vota simplicia quæ emittunt, constituuntur substantialiter religiosi, vt Gregor. XIII. definitiuit: & tamen retinent ad tempus bonorum suorum dominium, sed ligatum; ita vt non possint de bonis illis disponere, nisi ad nutum Præsidum, quod coherere cum religiosa paupertate, probatum fuisse est 2. 1. & latè confirmant Ribad. l. de instit. Socier. cap. 18. Nauar. comment. 1. de regular. membro 19. Rodericus in qq. regular. t. 1. q. 1. art. 4. Vasq. t. 1. d. 165. c. 6. & Suares tract. 10. de relig. l. 4. c. 4. Quidam igitur potuerit quoque Christus Dominus, & dominium verum omnium obtinere, & tamen pauper esse, quia dominium quo poteratur, habebat legatum, siue interposito voto, vt fert pia sententia superius propolita, siue per propositum abstinendi vii talis dominij. Quod propositum in Christo Domino, satis superque esse poterat ad firmitatem abstinentiæ prædictæ qualem nos per vota querimus. Neque enim par fuit, Christum recedente à voluntate perfectioris vitæ semel conceptæ, etiam si id posset absque peccato. Itaque abstinencia ab vsu dominij, tali quæpiam vinculo aut voti, aut propositi, firmata; satis fuit ad paupertatem prædictam quia Deus non tam attendit dominium & potestatem in actu primo, quàm exercitium eius aut vsum, qui æquè impeditur per prædictam paupertatis professionem, ac si dominium abiiceretur. Simile est, cum coniugati retenta mutua potestate in corpore, vouent continentiam. Retinent enim potestatem vtendi coniugio, ita vt si post votum commiscerentur, non essent adulteri, nec delinquerent contra iustitiam: & tamen quia potestas illa est ligata per votum, nec possunt absque scelere reuocare illam ad vsum, salua est continentia, & abstinencia eorum; nec minus perfecta, quàm sit eorum qui

post pudicitie naufragium, intra vel extra matrimonium, vouent continentiam absque superflite coniugij vinculo. Similiter ergo Christus, pauper esse potuit ob ligatum sponte dominij vsu; & simul dominio illo potiri; dominio inquam non orto ex titulo temporali, (qualem circa per pauca & interdum dumtaxat habuit, vt rectè sanxit Ioan. 22.) sed supernaturali in vnione hypostatica fundato, atque perpetuo: quod non temerè paupertatem Christi. Eiusque imitatione Religiosi quibus id indulsit Ecclesia, possunt dominium ligatum cum paupertate federare, nec erit illorum paupertas coram Deo minus meritoria, & in genere virtutis, (quidquid sit per ordinem ad ciuiles quosdam effectus,) minus perfecta quàm eorum qui dominium non retinent. Quamuis autem admitteremus, paupertatem non vsus tantum, sed & dominij exclusiuam, esse in nobis perfectiorem paupertate coerente cum dominio; tamen in Christo non ita esset, vt rectè vidit Mol. tr. 2. de iust. disp. 28. ferè in fine: quia in Christo, nihil timendum fuit à voluntatis mutabilitate, quæ in nobis superflite potestate ac dominio, suspicionem instabilitatis potest facere.

354 Est igitur Christus, ditissimus simul ob dominium rerum omnium, atque pauperimus, ob eiusdem dominij voluntariam impeditionem. [Quis enim verè diues (vt cum S. Ambrosio dicam, in apologia David c. 5.) nisi Dominus noster Iesus, qui de se ait, vt hodie lectum est, quod homo quidam cum diues esset, abiit in redigionem longinquam, accipere regnum & reuert. Et verè diues erat? Maiestatis suæ opibus, & diuinitatis propriæ plenitudine, cui Angeli, & Archangeli, virtutes, & potestates, & principatus throni, & dominationes, Cherubin, & Seraphin, indefesso obsequio seruebant. Sed tamen cum diues esset, reliquit nonaginta & nouem in montibus oues, & vnâ ouem quæ lapsa remanserat, requisit. Id est, factus simul est pauperimus, vt eius opibus ditaremur. Idem de benedict. Patriarch. c. 9. tractans illud, *Aser pinguis panis eius*, sic habet. [*Aser* interpretatione significat diuitias. Quis igitur diues, nisi vbi altitudo diuitiarum est, sapientior, & scientia? Quis diues, nisi Dominus Iesus, qui abundat semper, & nunquam deficit? Pauper venit in hunc mundum & omnibus abundauit, Vniuersos repleuit. Quantus est in diuitiis, qui paupertate sua omnes diuites fecit. Sed pauper propter nos, diues cum Patre. Pauper ille, vt nos ab inopia vindicaret, sicut Apostolus docet, dicens: *quia propter vos pauper factus est, cum diues esset, vt illius inopia vos ditaremini*. Cuius inopia ditat, sanat imbricia, fames satiat, mors viuificat, sepultura resuscitat.]

355 Nec iniuria (tamen alio sensu) dixerit quis de Christo, quod Diogenes referente Clemente Alexandrino lib. 7. Strom. c. 3. aiebat de diuitibus huius sæculi, quos sacræ literæ, vt aduertit S. Ambrosius l. de Nabuthe c. 14. & 15. verè pauperes esse docent, & ad summum viros diuitiarum, qui scilicet habeantur à diuitiis, non diuitias habeant ipsi.

Quo item modo pronunciant de eis Seneca lib. de vita beata c. 22. Huiusmodi igitur divites, Diogenes supra securam plerumque sapiens, vocabat *μυδαρονες*, id est *divites egenos*. Nomen quod istis probrosum est, quia quoad eos est foeda ad res fluxas astrictione ducitur, Christo est perhonorificum, quo divites simul & egentissimus esse voluit. Illud, quia etiam in humanitate, Dei filius erat; hoc quia dominium quo potiebat, lubens ac volens legavit. Itaque ad eum pietatis sensum iure hinc excitari Lectorem, qui Theodosium Ancyronum movit orat, de Nativ. Saluat. in Conc. Ephesino, & Rupertus l. 7. in Genes. c. 30. qui considerat, hanc Christi paupertatem peperisse ingentes divitias quibus Ecclesia Dei ditata est per Christianos Principes, & alios passim fideles; quibus iucundissimum fuit, opes suas Christo rependere in sponsa sua. Notum ex Thoma Stapletonij Romae Christianae magnitudine, notum ex Thoma Bosij l. 22. de signis cap. 4. num. 56. quantopere excreverint divitiae Ecclesiasticorum. Nec pauca in eam rem praefero, in opere cui titulus, Mala bonorum Ecclesiasticorum. Haec omnia, & fodinis paupertatis Christi sunt eruta.

Præcellentiae prædicti dominij Christi ac primum eius extensio.

356 Attingenda superest huius Christi dominij excellentia; quæ tanta est, ut in Scripturis, *solus Dominus* nominetur. Ut apud Iudam, *solum dominatorem & Dominum nostrum Iesum Christum negantes*. Et Apocal. 17. ac 19. dicitur *Dominus Dominorum*. Eodemque Glossa 2. Petri 2. ad illud *dominatorem contemnant*, refert, quod Christus in abstracto nominetur *dominatio*. Censet enim eo loquendi modo, significari dominij Christi præcellentiam supra alia quævis dominia: quam petere licet, vel penes obiectivam extensionem dominij, vel penes cætera dominij adiuncta; puta durationem, & stabilitatem; in quibus omnibus facile esset proportionem monstrare præcellentiam dominij Christi supra humana quævis dominia: sicut monstrata suo loco est præcellentia divini dominij, supra creata quæcunque dominia. Vide quæ in eam rem fuse dixi in Naturali Theolog. dist. 7. q. 3. art. 4.

Extensio quidem obiectiva, tanta est, ut nihil Deo & Christo inferius, ei subducatur. Nihil enim *dimisit Deus non subiectum ei*, ait Apostolus & Evangelista. *Omnia dedit ei Pater in manus*. Rursusque Paulus *quem constituit heredem univ. for. Hinc ortum videtur, ut absolute, Christus dicatur Dominus*. Sicut enim quia regimini Christi est extensum ad omnia, idcirco Christus dicitur Rex absque addito, ut dicemus infra cum Chrysostomo in psal. 44. Ita quia dominium Christi protenditur in omnia planè creata. Deo & Christo inferiora nullo exemplo, Christus absolute dicitur *Dominus*: contra quam vulgares domini, qui tantum cum determinatione certorum obiectorum dicuntur Domini, manifesto restrictionis dominij argumento.

Fortassis autem huc referre liceat, quod Orig. hom. 1. in Ezech. affirmat; Ezechielum etiam ipso nomine, Christi figuram gessisse. [Interpretatur quippe (inquit) Ezechiel, imperium Dei. Imperium autem Dei nullum est, nisi Christus Iesus.] Quorsum vocaret Origenes, Christum imperium Dei, nisi quia censuit adeò latè parere Christi regnum, ac divinum imperium, quod ad omnia, Christo inferiora diffundi liquet.

Eiusdem tituli nobilissimi.

357 Iam titulus dominij, in Christo est sublimissimus & eminentissimus. Nam & est unio hypostatica, quæ est in vertice sapientiae naturalitatis, & donatio Dei, & redemptio hominum. Videri potest Spiritus sanctus eos omnes titulos complexus, in eo nomine quod inde voluit hircos illi qui occidebatur dimisso compare. Nomen quippe virali qui pro peccatis populi mactabatur erat, *Dominus*: ut bene notat S. Cyrillus l. 9. in Iulian. t. 2. duos illos hircos, ad duas Christi naturas, & Incarnationis mysterium adaptans. Idcirco ergo hircus qui occidebatur, dictus est *Dominus*, quia Christus vi adveniens sui ad necem pro nobis subeundanti, & vi rogatiuarum quas consequenter ad eum adventum habuit, factus est Dominus omnium & hæres univ. for. Pertinent ad eas prærogativas prædicti tituli, qui omnes iustissimi sunt & nobilissimi, quorumque ratione cessat in hoc dominio, quod de vulgaribus dominis fert antiquum effatum, [omnes divites, aut est iniquus, ut iniqui hæres.] Quia scilicet ordinatus modis comparandi dominium proprietatis inter homines, dominus in iustitiam; saltem ex parte eorum peti quos primum radicatus & confectus est altitudo dominij titulus. Et idcirco etiam Christus ipse vocavit divitias, *memoria iniquitatis*, indicans viam ordinatam qua comparatur. At omnes tituli prædicti, sunt innocentissimi, & à cuiusquam iniuria liberissimi. Et sicut Christus non est rapinam arbitratos esse se æqualem Deo, ita neque omnium dominatus, & omnia sibi pleno iure habere subiecta.

358 Quia verò saltem unus ex titulis propositis est Christo coævus, nempe filius naturalis consequens unionem hypostaticam collatam Christo à primo puncto sui esse; idcirco dominium Christi non est licet cætera humanà; quæ vel tardè advenit, puta post partus obitum, ob finitatem dominiorum naturalium & humanorum, quæ non se compariuntur; aut post labores quibus sint comparata; vel certe si ab initio aliqua bene fortunatum sint assecrata; tamen defectu libertatis & rationis, quæ sunt dominij exerciti fundamenta, perinde se habuerunt, ac si prorsus defuissent. At Christi dominium, fuit perfectum à primo concepti Christi momento. Quamvis enim vocetur ab Apostolo *hereditas univ. for.*, tamen est hereditas patris cui nullus succedit, quia est immortalis & æternus. Unde eius filius, ex quo capax est potius hæreditatis, autem

autem semper fuit capax,) debet hereditatem adire. Atque ita hoc dominium non aduenit Christo procedente tempore, sed ab ortu suo in vtero: id est à conceptu. Nam iam ex tunc inerat Christo vnio hypostatica, quæ est titulus primarius huius dominij. Adit Toletus in cap. 1. Lucæ annot. 89. titulum quoque redemptionis, iam tunc fundasse hoc Christi dominium; eo quod Christus iam ab eo momento obtulerit se Patri in redemptionem pro multis, idque Pater ex tunc acceptarit. Verum cum hoc dominium non consequatur ex voluntate redimendi acceptata, sed ex redemptione consummata; quæ dilata est vsque ad Christi mortem; præstat exitum huius tituli, cuiusque differe. Quod si dicamus hoc dominium datum esse Christo ab initio, vt compensaretur paupertas pro nobis ab eo suscepta. Hæc quidem si agatur de primaria paupertate, eadem est cum susceptione humilitatis, atque ita hic titulus distinctus. Sed non video in quo possit fundari, nisi si coniungatur cum vnione, aut potius cum redemptione cuius est veluti adiunctum. Et sic habebit multo magis locum in Christo, quam in Moise, quod Philo li. 1. de vita Moysi de eo dixit. [Quoniam auaritiæ renunciauerat, & diuitis honoratis apud homines perfectas maximamque diuitias, pro his ei Deus reddit; hoc est vt tantundem possideret, quantum terra, & maria, ac flumina, elementaque cetera, & quæ ex his sunt condita, (fecit enim suæ potentie participem, totum mundum ei subdens tanquam hereditarium): quamobrem singula elementa obediabant vt Domino, ad iustum eius suas vires mutantia. Nec mirum, quandoquidem iuxta prouerbium, amicorum omnia sunt communia: amicus autem Dei Propheta dicitur. Vnde consequitur, vt diuinæ possessionis vsum habeat. Nam Deus nullus eger, cum possideat omnia. Bonus autem vir nihil propriè possidet, nec seipsum quidem: verum de thesauris Dei, quantum potest accipit, & merito, cum mundi cuius sit: idem nullam priuati in orbe habet patriam; quippe qui hereditatem habet, non vniam quampiam regionem, sed mundum vniuersum.]

Stabilitas inconcussa.

359 Stabilitas denique dominij Christi, est planè singularis. Nullus enim finis erit huius dominij. Imo de nulla caducitate periclitatur, vnde dominij quibusuis humanis semper est timendum. In primis quia in imagine pertransit homo, id est sicut umbra, quæ est corporis imago, & hoc secundum hoc, vt dixit Ecclesiasticus cap. 34. vnde fit vt homo thesaurizans ignoret sæpè cui congreget, res parvas, id est vt Augustinus perpendit, quæ homo summo cum dolore & connixu qualis est patientium adipiscitur. Deinde quia plerumque superstitie ipso homine, dilabuntur fluxa hæc bona propter mutabilitatem tituli, vnde dominia nostra exoriuntur, & casuum

quibus obnoxia sunt varietatem immensam. Basilius hom. quod non sit adhaerendum rebus secularibus, insigniter id versat, his præter cætera. [Nam si quidam infinitam vim auri in hac vita aliqui coaceruant; idcirco perpetuo illis aurum hoc proprium manet. Sed vel à viuientibus adhuc, licet vndique obligatum ad potentiores transfluens aufugit; aut in mortis iam articulo constitutos deserit, nec vult vna cum possessoribus suis emigrare. Sed isti quidem ab eo qui animas violenter à misera hac carne separat, ad necessariam compulsi emigrationem ad pecunias crebro respiciant, & quos à prima ætate sudores illorum gratia tulerunt deplorant. Diuitiæ verò illorum manibus inhiant istis colligendi tantum labore & auaritiæ crimine inficto. Neque si terra quisquam innumera possideat iugera domos magnificas, omnis generis animantium greges, & omnem acquirat inter homines potentatum, perpetuo istis fruatur: sed modico quidem tempore ab ipsis nominatus, aliis iterum opulentiam suam cedit, ipse exigua tellure conditus. Sæpènumero autem & antequam sepeliatur, & antequam bonis cedat, videbit illas in manus venisse aliorum; idque forsan inimicorum quoque. Aut ignoramus quam multi agri, quam multæ ædes, gentes & vrbes, adhuc illis viuientibus à quibus olim possidebantur, aliorum dominorum nomina induerunt.] Verus observatio est, quam perpulchrè prosequitur Alerius homil. de Oeconom. iniquitatis, adeo instabilia esse nostratia dominia, vt si cuiuscunque agri glebæ singula, cum singulis dominis agri conferantur, multo plures competendum sit præcessisse dominos quam sint glebæ in eo agro quantumvis patiente & expasso. Sapienter id indicant, qui nummum (quod est metrum dominiorum & rerum sub dominia proprietatis cadentium,) voluere efformari rotundum. Nempe vt philosophatur Hebraeus Commentarius sententiarum Bensyæ circa 10. vt intelligeremus totam fortunæ versare dominia nostratia, & rem quæ nunc penes vnum est, mox ad alium transiuram. Id quod etiam à D. Augustino notatum memini. Fusè de hac vertigine & instabilitate nostratium dominiorum proprietatis, dissero in Morali dist. 1. q. 3. art. 4. à n. 129. Nihil horum circa Christi dominium locum habet, vt patet ex dictis de firmissimo & fundatissimo eius titulo.

Vsus doctrinae.

360 Commodum in hac clausula est S. Chrysostomi monitum, oratione de Calendis. [Intuere in cælum, terram, mare, ætrem, in genera animantium, ac varietatem stirpium in naturam hominum vniuersam; considera Angelos Archangelos superiores potestates, reperta hæc in Domini tui ditione esse. Haud fieri potest vt Domini tam locupletis præsertim si propitium habeat dominium pauper quispiam seruus sit. Curandum tamen omni ope esse ei qui se Christi seruum dicere voluerit vt dignè eo nomine viuat, nec in eo sit cur confundatur cum habere seruum præ-

clare docet idem Chrysostomus hom. 25. in ad Hebr. immediatè ante partem mortalem.

Quod vero in hanc rem potentius incensum, quàm quod usus dominij tam sublimis, tamque perfecti ferè Christo defuit, ut dictum est; cum Christus etiam sumptus cum Collegio Apostolico, paucissimarum rerum & perexiguarum dominium exprompserit, & amplissimum illud quo potiebatur supernaturale dominium, voto aut proposito ligaverit, ut præmissi. Quod ea tamèn liquorum penes se tenuem usum esse voluit, præluxit sæculi divitibus, ut de iniquo mammona facerent sibi amicos; cum ipse ex reculis illis

quæ apud Iudam infidum procuratorem aservabantur, egenis decidi suam portionem identidem iuberet; Quod indicant voces illæ Apostolorum, qui exeunte è cœna extrema, proditores, ad illud Christi verbum, *quod facite, fac citius*, imaginati sunt, iussisse Christum Iudæ, egenis aliquid daret: nempe quod ita consuevissent, eaque ex causa habuisse Christum loculos, Chrysostomus in Ioann. hom. 71. notavit. Itaque potest esse hæc illecebra non exigua, ad largitatem. Affine est quod S. Hilarius in psal. 14. *in fine*, vsurarium commonet exemplo Christi, qui se exhaustus propter inopes, ut abstineat crudelitate erga inopes,

SECTIO